

บทที่ 4

ผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การดูแลรักษาสุขภาพทางจิต โดยหมอสู่วัยในจังหวัดนครราชสีมา ผู้วิจัยมีความมุ่งหวังที่จะศึกษาถึงแนวคิด แบบแผน การถ่ายทอดองค์ความรู้และวิธีการดูแลรักษาสุขภาพทางจิตของประชาชนโดยหมอสู่วัย ซึ่งการศึกษาครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) และได้ใช้แนวคิดเกี่ยวกับเนื้อหาทางวัฒนธรรมและชาติพันธุ์วรรณา (Ethnography) มาร่วมใช้เป็นวิธีการหนึ่งของการศึกษาวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้เสนอผลการศึกษาวิจัยตามประเด็นที่ศึกษา ดังนี้

1. บริบทของชุมชน
2. ข้อมูลเกี่ยวกับหมอสู่วัยและหมอพื้นบ้านภาคอีสานประเภทอื่น
3. องค์ความรู้ของการสู่วัยในการดูแลรักษาสุขภาพทางจิตโดยหมอสู่วัย
 - 3.1 องค์ความรู้ของการสู่วัย
 - 3.1.1 แนวคิดของหมอสู่วัยในการดูแลรักษาสุขภาพทางจิต
 - 3.1.2 ประเภทของการสู่วัยในการดูแลรักษาสุขภาพทางจิต
 - 3.1.3 การถ่ายทอดองค์ความรู้ของการสู่วัยในการดูแลรักษาสุขภาพทางจิต
 - 3.2 วิธีการดูแลรักษาสุขภาพทางจิต
 - 3.2.1 รูปแบบของการสู่วัยในการดูแลรักษาสุขภาพทางจิต
 - 3.2.2 หน้าที่ของการสู่วัยในการดูแลรักษาสุขภาพทางจิต
 - 3.2.3 กระบวนการของการสู่วัยในการดูแลรักษาสุขภาพทางจิต
4. ความพึงพอใจของผู้รับบริการในการดูแลรักษาสุขภาพทางจิตโดยหมอสู่วัย

1. บริบทของชุมชน

การวิจัยเรื่อง การดูแลรักษาสุขภาพทางจิต โดยหอมสู่ขวัญในจังหวัดนครราชสีมา ผู้วิจัยได้ศึกษาในพื้นที่ตำบลท่าลาด อำเภอชุมพวง จังหวัดนครราชสีมา เนื่องจากในพื้นที่แห่งนี้มีความหลากหลายของหอมพื้นบ้านภาคอีสานประเภทต่าง ๆ ได้แก่ หอมสู่ขวัญ หอมสมุนไพร หอมน้ำมัน หอมเป่า หอมมอหรือหอมคู่ เฒ่าจ้ำ หอมน้ำมัน หอมธรรม หอมคำแย และหอมสู่ขวัญ ซึ่งหอมสู่ขวัญเป็นหอมพื้นบ้านภาคอีสานประเภทหนึ่งที่ประชาชนให้ความสำคัญ โดยมีการเชิญหอมสู่ขวัญมาทำพิธีสู่ขวัญให้เนื่องโอกาสสำคัญต่าง ๆ ทั้งในยามสุขและยามทุกข์

ชุมชนที่ทำการศึกษา คือ

พื้นที่ชุมชนตำบลท่าลาด อำเภอชุมพวง จังหวัดนครราชสีมา ประกอบไปด้วยหมู่บ้านทั้งหมด จำนวน 19 หมู่บ้าน คือ

- หมู่ที่ 1 บ้านท่าลาด
- หมู่ที่ 2 บ้านโคกพะวงด
- หมู่ที่ 3 บ้านหนองนกคู่
- หมู่ที่ 4 บ้านโคกขุนน้อย
- หมู่ที่ 5 บ้านนาสีนวล
- หมู่ที่ 6 บ้านโนนรังน้อย
- หมู่ที่ 7 บ้านดุงประคู้
- หมู่ที่ 8 บ้านหนองปรือแก้ว
- หมู่ที่ 9 บ้านโคกตอง
- หมู่ที่ 10 บ้านหนองตะคลอง
- หมู่ที่ 11 บ้านหนองทุ่ม
- หมู่ที่ 12 บ้านหนองม่วง
- หมู่ที่ 13 บ้านหนองตานา
- หมู่ที่ 14 บ้านเหล่าจั่น
- หมู่ที่ 15 บ้านหนองขาม
- หมู่ที่ 16 บ้านสองคอน
- หมู่ที่ 17 บ้านอุดมสุข
- หมู่ที่ 18 บ้านโนนชาด

หมู่ที่ 19 บ้านบง

1.1 อาณาเขตพื้นที่ตำบลท่าลาด

1.1.1 เขตพื้นที่ติดต่อ

ทิศเหนือ	ติดต่อกับ	ต.ประสุข อ.ชุมพวง จ.นครราชสีมา
ทิศใต้	ติดต่อกับ	ต.โนนตูม อ.ชุมพวง จ.นครราชสีมา
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับ	ต.สาหร่าย อ.ชุมพวง จ.นครราชสีมา
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับ	ต.โบสถ์ อ.พิมาย จ.นครราชสีมา

1.1.2 ขนาดพื้นที่

ตำบลท่าลาด อำเภอชุมพวง จังหวัดนครราชสีมา มีขนาดพื้นที่โดยประมาณ 138.23 ตารางกิโลเมตร หรือ ประมาณ 86,300 ไร่

1.2 ลักษณะการตั้งหมู่บ้าน

การตั้งหมู่บ้านของชาวบ้านในตำบลท่าลาด จะตั้งอยู่เรียงราย ตามสองฝั่งถนน โดยเฉพาะถนนสายโคกตอง — ผักกาดหญ้า ซึ่งเป็นถนนสายหลักในตำบลท่าลาดและตั้งเรียงรายตามถนนที่แยกออกจากถนนสายหลักเข้าสู่หมู่บ้านต่าง ๆ ในเขตตำบลท่าลาดทั้ง 19 หมู่บ้าน นอกจากนั้นยังมีการตั้งหมู่บ้านตามแหล่งน้ำที่สำคัญของหมู่บ้าน เช่น บ้านหนองนกคู่ บ้านหนองม่วง บ้านหนองตะคลอง บ้านหนองปรือแก้ว เป็นต้น ต่างก็ตั้งหมู่บ้านและตั้งชื่อหมู่บ้านตามแหล่งน้ำที่สำคัญของหมู่บ้าน

1.3 การคมนาคม

ตำบลท่าลาดตั้งอยู่ทางด้านทิศตะวันออกของอำเภอชุมพวง ทางตอนเหนือของตำบลท่าลาดจะมีถนนสายพิมาย — ชุมพวง ซึ่งเป็นถนนใหญ่ มีรถประจำทางสายพิมาย — ชุมพวง — ราชสีมา ออกทุก 30 นาที เริ่มตั้งแต่เวลา 04.30 น. — 18.00 น. ผ่านหมู่ที่ 9 บ้านโคกตอง และชาวตำบลท่าลาดส่วนใหญ่มักจะมาขึ้นรถประจำทางที่นี่ เพื่อต่อรถประจำทางไปตัวอำเภอชุมพวงหรือต่อไปยังตัวจังหวัดนครราชสีมา และมีถนนสายโคกตอง — ผักกาดหญ้า ซึ่งเป็นเส้นทางหลักที่ผ่านตำบลท่าลาด โดยมีเส้นทางที่เริ่มจากหมู่ที่ 9 บ้านโคกตอง (สามแยกโคกตอง) ตำบลท่าลาด ผ่านตำบลสาหร่าย ตำบลโนนตูม ตำบลตลาดโทร อำเภอชุมพวง จังหวัดนครราชสีมา จนถึงหมู่ที่ 5 บ้านผักกาดหญ้า (แยกผักกาดหญ้า) ตำบลโคกลำ อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์ รวมระยะทาง

35 กิโลเมตร โดยมีรถประจำทางในเส้นทางนี้จำนวน 2 เที่ยว คือ เวลา 09.00 น. และ 13.00 น. นอกจากนั้น ชาวตำบลท่าลาดมักใช้รถส่วนตัว ได้แก่ จักรยานยนต์ รถยนต์ เพื่อการคมนาคม หรือไม่ก็ใช้บริการของมอเตอร์ไซด์รับจ้างที่อยู่บริเวณสามแยกโคกทอง ส่วนการติดต่อกันภายในหมู่บ้าน หรือหมู่บ้านใกล้เคียงก็มักจะใช้รถส่วนตัวและการเดินเท้าในการติดต่อสัญจร

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright © by Chiang Mai University
All rights reserved

แผนภาพ 2 แสดงแผนที่อำเภอชุมพวง จังหวัดนครราชสีมา
ที่มา : โรงพยาบาลชุมพวง

1.4 สภาพแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ

ทรัพยากรป่าไม้ โดยส่วนใหญ่แล้วสภาพพื้นที่ของตำบลท่าลาด อำเภอชุมพวง จังหวัดนครราชสีมา เป็นพื้นที่ค่อนข้างอุดมสมบูรณ์ เพราะมีป่าไม้ประเภทไม้เต็ง ไม้รัง เป็นผืนป่าขนาดใหญ่ที่กระจายอยู่ตามพื้นที่ตำบลท่าลาด ในช่วงฤดูฝนของทุกปีประมาณเดือนกรกฎาคม และสิงหาคม ชาวบ้านตำบลท่าลาดก็มักจะใช้เป็นแหล่งเก็บเห็ดและเก็บของป่าต่าง ๆ พื้นที่ที่เหลือจึงเป็นพื้นที่เกษตรกรรม ได้แก่ การทำนา ทำไร่ และการใช้พื้นที่ในการเลี้ยงสัตว์

แหล่งน้ำ การใช้น้ำของชาวบ้านตำบลท่าลาด อำเภอชุมพวง จังหวัดนครราชสีมา สามารถแยกได้ 2 ประเภทใหญ่ ๆ ได้แก่

1. แหล่งน้ำเพื่อการอุปโภคและบริโภค ได้จากน้ำฝนตามธรรมชาติที่ชาวบ้านเก็บกักไว้ใช้เพื่อดื่มและการประกอบอาหารภายในครัวเรือน นอกจากนั้นก็มีการใช้น้ำบาดาลใต้ดินที่ชาวบ้านขุดบ่อไว้ใช้แต่น้ำบาดาลใต้ดินในพื้นที่ของตำบลท่าลาด จะมีความกระด้าง เนื่องจากมีปริมาณหินปูนเจือปนอยู่ในน้ำปริมาณที่ค่อนข้างสูง

2. แหล่งน้ำเพื่อการเกษตรกรรม ได้จากน้ำผิวดินที่ชาวบ้านขุดสระน้ำ เพื่อเก็บกักน้ำไว้ใช้ในการทำไร่ ทำสวน และการเกษตรกรรมอื่น ๆ ส่วนการทำนา ก็จะได้จากแหล่งน้ำฝนตามธรรมชาติ

จากการพูดคุยกับชาวบ้านตำบลท่าลาด ซึ่งส่วนใหญ่ให้ความเห็นเกี่ยวกับแหล่งน้ำเพื่อการอุปโภคและบริโภคตรงกันว่า น้ำที่สำหรับการอุปโภค จะใช้น้ำจากน้ำบาดาลใต้ดิน ถึงแม้ว่าคุณภาพของน้ำจะยังไม่ดีพอ เพราะมีความกระด้างของการมีปริมาณหินปูนเจือปนอยู่ แต่ก็ยังจำเป็นต้องใช้ เพราะเป็นน้ำมีความสะอาดไม่มีการปนเปื้อนของเชื้อโรคและหาได้ง่าย ส่วนน้ำดื่มเพื่อการบริโภค นอกจากได้จากน้ำฝนที่เก็บกักไว้แล้ว ปัจจุบันชาวบ้านก็นิยมหันมาดื่มน้ำที่บรรจุถึงหรือบรรจุขวดสำเร็จรูปที่ผลิตภายในอำเภอชุมพวง และอำเภอใกล้เคียงมากขึ้น

สภาพภูมิอากาศ จากสภาพพื้นที่ของตำบลท่าลาด อำเภอชุมพวง จังหวัดนครราชสีมา มีลักษณะของสภาพภูมิอากาศเช่นเดียวกับพื้นที่อื่น ๆ ของภาคอีสาน โดยเฉพาะอีสานตอนล่าง ซึ่งประกอบไปด้วยสภาพภูมิอากาศ 3 ฤดู ฤดูร้อน อากาศค่อนข้างร้อนถึงร้อนจัด ฤดูฝน ฝนจะชุกโดยเฉพาะในช่วงเดือนมิถุนายน ถึงเดือนพฤศจิกายน และฤดูหนาว อากาศค่อนข้างหนาวแต่ไม่ถึงกับหนาวจัด

จากการพูดคุยสอบถามกับชาวบ้านในตำบลท่าลาด ได้บอกเล่าถึงสภาพภูมิอากาศของตำบลท่าลาดที่ผ่านมาไว้ว่า

ฤดูร้อน อากาศจะค่อนข้างร้อน ชาวบ้านออกไปทำมาหากิน ทำไร่ ทำสวน เลี้ยงสัตว์ ตั้งแต่เช้าและจะกลับบ้านก็ตอนเย็น ๆ ใกล้เคียง และประเพณีในช่วงหน้าร้อนก็คือ ประเพณี

สงคราม ซึ่งก็เหมือนประเพณีของชาวไทยทั่วประเทศ ชาวบ้านที่ไปทำงานต่างพื้นที่ก็จะกลับมาเยี่ยมบ้านและถือโอกาสรดน้ำผู้ใหญ่ที่ตนเคารพนับถือ ไม่ว่าจะเป็นพ่อแม่ ปู่ย่า ตายาย ลุงป้า หรือบุคคลที่ตนเคารพนับถือ และได้มีโอกาสพบปะสังสรรค์กับญาติพี่น้อง และเพื่อนฝูงที่ไม่ได้เจอกันมานาน

ฤดูฝน ฝนจะเริ่มตกในช่วงเดือนมิถุนายนจนถึงเดือนพฤศจิกายน สภาพถนนหนทางระหว่างหมู่บ้านในช่วงนี้จะมีการเดินทางค่อนข้างลำบากเล็กน้อยเพราะว่าถนนมีน้ำขังเป็นช่วง ๆ แต่สำหรับถนนสายหลักการเดินทางสะดวกดี ในฤดูฝนชาวบ้านจะเริ่มหว่านกล้าเพื่อทำนา ในช่วงเดือนสิงหาคมและเก็บเกี่ยวในช่วงเดือนธันวาคมของทุกปี จนมีคำกล่าวที่ว่า “ทำนาวันแม่ เก็บเกี่ยววันพ่อ” นอกจากนั้น ชาวบ้านยังออกหาของป่า หน่อไม้ และการเก็บเห็ด โดยเห็ดที่ชาวบ้านนิยมบริโภค ได้แก่ เห็ดโคน เห็ดเห็บ เห็ดปลวก เห็ดเผาะ เห็ดน้ำผึ้ง เห็ดโค เห็ดระโงก เห็ดถ่าน เห็ดน้ำหมาก เป็นต้น ซึ่งเป็นความอุดมสมบูรณ์ของพื้นที่ตำบลท่าลาดในช่วงฤดูฝน

ฤดูหนาว อากาศในช่วงฤดูหนาวอากาศค่อนข้างหนาว แต่ไม่ถึงกับหนาวจัด อากาศจะค่อนข้างแห้งและหนาวลม ซึ่งบางคนอาจจะแพ้อากาศจนทำให้ผิวแตกได้ โดยเฉพาะคนต่างถิ่นที่ไม่เคยเจออากาศหนาวแบบนี้มาก่อน และฤดูหนาวในช่วงระยะ 3 – 4 ปี หลังนี้ฤดูหนาวจะสั้นลงไม่ยาวนานเหมือนเมื่อก่อน ซึ่งชาวบ้านได้เล่าว่า เกิดจากเปลี่ยนแปลงของสิ่งแวดล้อม มีการตัดไม้ทำลายป่า และมีการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างสิ้นเปลืองมากขึ้น

1.5 ความเป็นมาและการตั้งถิ่นฐานของชาวตำบลท่าลาด

จากคำบอกเล่าของพ่อใหญ่จารย์พรมมา นานบุญ ได้เล่าให้ฟังว่าเมื่อประมาณปี พ.ศ. 2450 หรือเมื่อประมาณร้อยปีที่ผ่านมา พื้นที่ตำบลท่าลาดเป็นผืนป่าที่มีความอุดมสมบูรณ์ มีนายพรานผู้หนึ่งชื่อ พ่อใหญ่พันอ้อม เป็นชาวพุทไธสง จังหวัดบุรีรัมย์ ได้มาล่าสัตว์และหาของป่าในพื้นที่ตำบลท่าลาด และเห็นว่าพื้นที่แห่งนี้มีความอุดมสมบูรณ์เหมาะแก่การเพาะปลูก เลี้ยงสัตว์ และการตั้งถิ่นฐานบ้านเรือน จึงได้อพยพผู้คนมาตั้งถิ่นฐานในพื้นที่ตำบลท่าลาดเป็นกลุ่มแรก กลุ่มที่สองคือกลุ่มผู้คนที่อพยพมาจากจังหวัดมหาสารคาม กลุ่มคนสองกลุ่มนี้ถือว่าเป็นประชากรส่วนใหญ่ของชาวตำบลท่าลาด ส่วนกลุ่มที่สามคือผู้ที่อพยพมาจากอำเภอพิมาย จังหวัดนครราชสีมา ซึ่งมีจำนวนร้อยละสิบของจำนวนประชากรทั้งหมดของตำบลท่าลาด และจากการสังเกตจะเห็นได้ว่าผู้ที่อพยพมาจากจังหวัดมหาสารคามจะมีนามสกุลที่มีลักษณะเหมือนภาษาบาลี เช่น ปีกกระนัง มะธิมะตุ ปะสินะเตสัง เป็นต้น ส่วนผู้ที่อพยพมาจากอำเภอพุทไธสง จังหวัดบุรีรัมย์ จะมีนามสกุลลงท้ายว่า “ไธสง” เช่น แหลมไธสง ริมไธสง เทพไธสง เป็นต้น ซึ่งทั้งสองกลุ่มจะพูดภาษาไทยสำเนียงอีสานหรือที่เรียกว่าไทยอีสาน ส่วนผู้ที่อพยพมาจากอำเภอ

พิมาย จังหวัดนครราชสีมา จะมีนามสกุลลงท้ายว่า “พิมาย” เช่น เพชรพิมาย จิพิมาย คงพิมาย เป็นต้น และจะพูดภาษาไทยสำเนียงโคราช หรือที่เรียกว่า ไทยโคราช ปัจจุบันชาวตำบลท่าลาดมีการอพยพย้ายเข้าย้ายออก แต่ประชากรส่วนใหญ่ยังเป็นคนกลุ่มเดิมดังที่กล่าวมาแล้ว และชาวตำบลท่าลาดยังมีเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อ เป็นของตัวเอง

1.6 โครงสร้างทางสังคมของชุมชนตำบลท่าลาด

1.6.1 การเมืองและการปกครองของชุมชน

ปัจจุบัน ตำบลท่าลาดมีหมู่บ้านทั้งหมด 19 หมู่บ้าน อยู่ในเขตความรับผิดชอบขององค์การบริหารส่วนตำบลท่าลาด (อบต.ท่าลาด) โดยแบ่งโครงสร้างการปกครองเพื่อบริหารงาน เป็นฝ่ายต่าง ๆ ดังนี้

โครงสร้างองค์การบริหารส่วนตำบลท่าลาด

1. คณะผู้บริหาร นายก อบต. รองนายก 1 รองนายก 2 และเลขานุการ
ประธานฝ่ายบริหาร อบต.ท่าลาด คือ นายประเสริฐ บางสุข
2. สภา อบต.ท่าลาด ประธานสภา อบต. รองประธานสภา อบต.และ
สมาชิกสภา อบต.ทั้ง 19 หมู่บ้าน ประธานสภา อบต. ท่าลาด คือ
นายเพิ่ม พรกล้า

1.6.2 การตั้งบ้านเรือนและสภาพบ้านเรือนในชุมชน

หมู่บ้านต่าง ๆ ในตำบลท่าลาดเป็นชุมชนที่มีการตั้งบ้านเรียงรายตามสองฝั่งของถนนทั้งจากถนนสายหลักและถนนที่แยกออกจากถนนสายหลัก และตั้งบ้านเรือนเรียงรายไปตามถนนที่เป็นซอยแยกออกไปรวม 19 หมู่บ้าน และมีบ้านเรือนรวมทั้งหมด 2,435 หลังคาเรือน และสภาพของบ้านเรือนแต่ละบ้านก็มีความหลากหลาย เช่น บ้านไม้ใต้ถุนสูง บ้านไม้ที่ปลูกสร้างอย่างง่าย บ้านที่ปลูกสร้างโดยการก่ออิฐถือปูนชั้นเดียวและสองชั้น เป็นต้น บ้านเรือนส่วนใหญ่จะมีรั้วรอบขอบชิด แสดงอาณาเขตที่แน่นอน ภายในพื้นที่ของบ้านจะมีการปลูกพืชผักสวนครัวไว้ใช้ในการประกอบอาหารและพื้นที่บางส่วนของบ้านก็ยังมีแบ่งพื้นที่ไว้สำหรับเลี้ยงสัตว์ และมีพื้นที่สำหรับกำจัดขยะในบริเวณบ้านด้วย

1.6.3 วิธีการดำเนินชีวิต ความเชื่อ ประเพณี และวัฒนธรรมของชุมชน

ชาวบ้านตำบลท่าลาดส่วนใหญ่มีวิธีการดำเนินชีวิตที่เรียบง่าย และยึดมั่นในพระพุทธศาสนา ขนบธรรมเนียม ประเพณี และวัฒนธรรมของชาวอีสาน

จากการสัมภาษณ์พ่อใหญ่จารย์พรมมา นานบุญ อายุ 79 ปี อยู่บ้านเลขที่ 33 หมู่ที่ 19 บ้านบง ตำบลท่าลาด ได้กล่าวถึง คติความเชื่อ ขนบธรรมเนียมประเพณีวัฒนธรรมของ

ชาวบ้านตำบลท่าลาดไ้วว่า ยังยึดมั่นและปฏิบัติตาม “ฮิตสิบสอง คลองสิบสี่” ซึ่งเป็นคติความเชื่อของชาวอีสาน ตั้งแต่สมัยโบราณจนถึงปัจจุบัน โดยได้กล่าวถึง “ฮิตสิบสอง คลองสิบสี่” ไว้ว่า

“ฮิต” มาจากคำว่า “จาริต” เพราะชาวอีสานใช้ “ฮ” แทน “ร” ฮิตสิบสองก็คือ จาริตที่ประเพณีปฏิบัติกันในแต่ละเดือนภายในหนึ่งปี ซึ่งเป็นประเพณีความเชื่อมาตั้งแต่สมัยโบราณ โดยถือเอาเดือนอ้ายเป็นการเริ่มต้นปีใหม่ (เดือนเจียงก็เรียก) แล้ววนไปจนถึงเดือนสิบสองเป็นเดือนสุดท้าย ในแต่ละเดือนมีประเพณีประจำเดือนและประเพณีส่วนใหญ่เกี่ยวข้องกับเรื่องของพระพุทธศาสนา ทำให้ชาวอีสานมีโอกาสดำเนินบุญด้วย คือ

เดือนอ้าย (เดือนหนึ่ง), (ธันวาคม)

“ถึงเมื่อเดือนเจียงเข้ากลายมาแล่นถ้ำ ผุ่งหมู่สังฆเจ้าเตรียมเข้าอยู่กรรม”

(บุญเข้ากรรม ให้พระภิกษุเข้าปริวาสกรรม ชาวบ้านจึงได้มีโอกาสเข้าร่วมทำบุญในโอกาสนี้ด้วย)

เดือนยี่ (เดือนสอง), (มกราคม) “พ่อเมื่อเดือนยี่ได้ล่ำลวงมาแจ้งให้พากันหา ฟืนสู่คนโสมไว้”

(ทำบุญคูณลาน คือ เก็บเกี่ยวแล้ว ขนข้าวขึ้นสู่ลาน ทำพิธีสู่ขวัญข้าวเสร็จแล้วก็ทำพิธีเลี้ยงเจ้าที่หรือตาแฮก และเก็บฟืนไว้เพื่อหุงต้มอาหารต่อไป)

เดือนสาม (กุมภาพันธ์) “เดือนสามคอยเจ้าหัวคอยปั้นเข้าจี เข้าจีบใส่น้ำอ้อย จวนน้อยเช็ดน้ำตา”

(ทำบุญข้าวจี ชาวบ้านถวายข้าวจีในช่วงเทศกาลวันมาฆบูชา โดยจะถวายหลังจากวันมาฆบูชา 1 วัน คือ รุ่งขึ้นวันแรม 1 ค่ำเดือนสาม โดยถือว่าเป็นงานบุญและงานรื่นเริงประจำปีของแต่ละหมู่บ้านด้วย)

เดือนที่สี่ (มีนาคม) “เดือนสามค้อยเจ้าหัวคอยปั้นเข้าจี เดือนสี่ค้อยจิ้งน้อย เทสน์มะที (มัทรี)”

(งานบุญพระเวส “พระเวสสันดร” ทุกวัดพอถึงเดือนสี่ก็จะมีการเทศน์มหาชาติ ชาวบ้านได้มีโอกาสฟังเทศน์ฟังธรรม และถือศีลในบุญพระเวสนี้ด้วย)

เดือนห้า (เมษายน) ทำบุญสงกรานต์ ชาวบ้านชาวอีสานทำบุญสงกรานต์พระเนื่องในโอกาสปีใหม่ไทย และลูกหลานได้ถือโอกาสรดน้ำดำหัวผู้เฒ่าผู้แก่หรือบุคคลที่เคารพ และเป็นงานรื่นเริงในช่วงฤดูร้อน

เดือนหก (พฤษภาคม) งานบุญบั้งไฟ บูชาพญาแถนตามความเชื่อเดิม และบุญวิสาขบูชา ตามความเชื่อของชาวพุทธ

เดือนเจ็ด (มิถุนายน) “เดือนเจ็ดแล้วจงพากันบุชาราช ผุ่งหมู่เทพเหล่านั้น บุษาทะชูกาย”

(ทำบุญเบิกบ้าน บุญชำระ ทำพิธีเลี้ยงผีบ้าน ซึ่งเรียกว่า ปู่ตาหรือตาปู่ ซึ่งเป็นผีประจำหมู่บ้าน และเรียกผีประจำไร่นาว่า “ผีตาแฮก” คือ ก่อนจะทำนาก็เช่นสรวงบูชาเจ้าที่ผืนนา ก่อนเป็นการแสดงความนับถือรู้บุญคุณ)

เดือนแปด (กรกฎาคม) “เดือนแปดได้ล้าลงมาถึง ผุ่งหมู่สังโฆคุณเข้าวัดสาจำจ้อย”

(ทำบุญเข้าพรรษา ชาวบ้านแสดงความสามัคคีกันโดยการนำจีฬังมาร่วมกันหล่อเทียน หรือที่เรียกว่าเทียนพรรษา)

เดือนเก้า (สิงหาคม) “เดือนเก้าแล้วเป็นกลางแห่งวัสกาล ผุ่งประชาชนเมืองเล่าเตรียมกันไว้พากันนวยังเข้าประดับดินกินก่อน ทายกนวยให้เจ้าพระสงฆ์พร้อมชูกาย”

(ทำบุญข้าวประดับดิน เป็นการทำบุญอุทิศให้แก่ญาติที่ล่วงลับไปแล้ว และทำบุญเพื่อระลึกถึงคุณของแผ่นดินที่มนุษย์ได้อาศัยเป็นที่อยู่และที่ทำกิน)

เดือนสิบ (กันยายน) “ถึงเดือนสิบแล้วทายกทอดบวยบาน เบิกพลีทำทาน ต่อมาสองข้าเข้าสาคน้ำไปให้สังโฆทานทอด พากันหวังยอดแล้วนิพพานพันที่สูง”

(ทำบุญเข้าสา “สลากภัต” เป็นการทำบุญให้กับผีเร่ร่อนหรือผีไม่มีญาติ)

เดือนสิบเอ็ด (ตุลาคม) “ถึงเดือนสิบเอ็ดแล้วเป็นแนวทางป่อง เป็นช่องของพระเจ้าเคยเข้าแล้วออกมาถึงวัสสามาแล้วสามเดือนก็เลยออก เฮียกว่าออกพรรษาบวราณกล่าวไว้เอาได้เล่ามา”

(ทำบุญออกพรรษา ชาวบ้านทำการตักบาตรเทโว กวนข้าวทิพย์ และมีการแข่งเรือด้วย)

เดือนสิบสอง (พฤศจิกายน) “ในเดือนนี้เพิ่มว่าให้ลงทอดพายเฮือ ช่วงกันบุษาคองนาโคกนาในพื้น”

(ทำบุญกฐิน ชาวบ้านร่วมกันถวายผ้าพระกฐิน ลอยกระทง ส่วนวัดใดอยู่ริมแม่น้ำก็มีการแข่งเรือกัน เรียกว่า “ช่วงเฮือ” เพื่อบูชาอุสุพนานาค 15 ตระกูล)

คลองสิบสี่

คลอง (ครรลอง) คือแบบแผนหรือแนวทางดำเนินชีวิต คล้าย ๆ กับคำฝรั่งที่ว่า “Way of Life” แต่คลองในที่นี้มุ่งไปทางศีลธรรมประเพณีที่ถูกฝึกมากกว่าด้านอาชีพซึ่งจะตรงกับภาคกลาง

ว่า ทำนองคลองธรรม นั้นเอง แต่ชาวอีสานออกเสียงคลองเป็นคองไม่ควบกล้ำ เช่นว่า ถ้าผู้ใหญ่ท่านจะเตือนว่า “เฮ็ดบ่แม่นคอง” หรือว่า “เฮ็ดให้ถื่อฮึดถื่อฮอย” เป็นต้น และกล่าวไว้ว่า

ข้อหนึ่ง “เมื่อเข้ากลัยฮอง เป็นหมากแล้วอย่าฟ้าว กินก่อนให้อาทำบุญให้ท่านแก่ผู้มีศีลกินก่อนแล้วจึงกินภายหลัง” (เมื่อเก็บเกี่ยวข้าวแล้วให้นำไปทำบุญถวายวัดก่อน)

ข้อสอง “อย่าโลภล่าย ดายอม คอยตาซัง อย่าจ่ายเงินแดง แพงเงินกว้าง และอย่ากล่าวคำหยาบซำกล้ำแข็งต่อกัน” (ไม่โลภ ไม่ฟุ่มเฟือย ไม่พูดคำหยาบ)

ข้อสาม “ให้พร้อมกันเฮ็ดฮั่วด้าย และกำแพงอ้อมวัดวาอาสามและบ้านเรือนแห่งตนแล้วปลูกหอบูชาไว้สี่เจ้านและเฮือน” (ให้สร้างศาลเจ้าที่ไว้บูชา)

ข้อสี่ “เมื่อจักขึ้นเฮือนนั้นส่วยล้างตีนเสียก่อนจึงขึ้น” (รู้จักล้างเท้าก่อนขึ้นเรือน)

ข้อห้า “เมื่อถึงวันศีล 7-8-14-15 คำ ให้สมมา (ขอขมา) ก้อนเส้า แมคไฟหัวขึ้นไคและประตุ ที่ต้นอาศัยซู้คำคิน” (รู้จักบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ประจำบ้าน)

ข้อหก “เมื่อจักนอนให้อ่านส่วยล้างตีนก่อนจึงนอน” (รู้จักล้างเท้าก่อนนอน)

ข้อเจ็ด “ถึงวันศีล ให้อาดอกไม้รูปเทียน (ขอขมา) ผัวแห่งตนและถึงวันอุโบสถ ให้แต่งดอกไม้รูปเทียนไปเคน (ถวาย) พระสังฆเจ้า” (รู้จักทำบุญในวันพระ)

ข้อแปด “ถึงวันศีลดับ ศีลเพ็งมานั้น ให้นิมนต์พระสังฆเจ้ามาสูตรมุงกุลเฮือนและทำบุญใส่บาตรถวายทาน” (รู้จักทำบุญทำทานในวันพระ)

ข้อเก้า “เมื่อพระภิกษุมานิมนต์บาตรนั้น อย่าให้เพิ่น คองถ้ำและเวลาใส่บาตรก็อย่าชุนบาตรและยามใส่บาตรนั้น อย่าใส่เกิบกั้งฮ่ม ผ้าปกหัวฮุ้มหลานหรือถื่อเครื่องศาสตราเวช” (รู้จักสำรวมกายเมื่ออยู่ใกล้พระสงฆ์)

ข้อสิบ “เมื่อพระภิกษุเข้าปริวาสกรรม ชำชะเบื่องตันแล้วให้แต่งขันดอกไม้รูปเทียนและเครื่องอัฐบริวาร ไปถวายท่าน” (รู้จักทำบุญในช่วงพระสงฆ์เข้าปริวาสกรรม)

ข้อสิบเอ็ด “เมื่อเห็นพระภิกษุสังฆะเจ้ากายมาให้นั่งลงยอมมือไหว้ก่อน แล้วจึงค่อยจรรจา” (รู้จักแสดงเคารพต่อพระสงฆ์)

ข้อสิบสอง “อย่าเหยียบย่ำเงาเจ้าพระภิกษุตนมีศีลบริสุทธิ์” (รู้จักแสดงเคารพต่อพระสงฆ์)

ข้อสิบสาม “อย่าเอาอาหารเจือปนกินแล้วไปทานให้พระสังฆเจ้า และอย่าเอาไว้ให้
 ศัวกินจะกลายเป็นบาป ได้อันในชาติหน้าก็มีแต่เพงบ่ดี” (อย่านำอาหาร
 ที่ตนกินแล้วให้พระสงฆ์ฉัน หรือให้สามเณรกินต่อ)

ข้อสิบสี่ “อย่าเสพเมถุน กามคุณในวันศีล วันเข้าวัดสา ออกพรรษา วันมหา
 สงกรานต์ ถ้าคือเฮ็ดได้ลูกได้หลานมาจะบอกสอนยาก” (งคร่วมประเพณี
 ในวันศีล วันพระ เนื่องจากหากได้ลูกได้หลานมาจะบอกยากสอนยาก)

1.6.4 สภาพเศรษฐกิจและการประกอบอาชีพของชาวดำบลท่าลาด ชาวดำบล
 ท่าลาดส่วนใหญ่ตั้งแต่อดีตจนปัจจุบันประกอบอาชีพเกษตรกรรมโดยอาศัยสภาพดิน น้ำ อากาศ
 และฤดูกาลเป็นตัวกำหนดและทำการเกษตรกรรมซึ่ง ได้แก่ การทำไร่ ทำนา เลี้ยงสัตว์ เป็นต้น
 และมีคนวัยหนุ่มสาวจำนวนหนึ่งไปทำมาหากินยังนอกพื้นที่ พอถึงช่วงเทศกาลสำคัญต่าง ๆ จึง
 กลับมาเยี่ยมบ้านสักครั้ง

1.7 สถานภาพทางด้านการแพทย์และการสาธารณสุข

1. สถานภาพทางด้านการแพทย์และการสาธารณสุขของชาวดำบลท่าลาด สามารถ
 อธิบายในภาพรวมได้ดังนี้

ในอดีตชาวดำบลท่าลาดจะดูแลสุขภาพด้วยการพึ่งพาตนเอง โดยรู้จักปลูก
 สมุนไพรไว้ใช้ในยามเจ็บไข้ได้ป่วย หากบ้านใดไม่มีไว้ก็จะไปขอบ้านอื่นหรือให้หมอสมุนไพร
 แต่งยารักษาให้ หรือถ้าเจ็บป่วยประเภทอื่น เช่น ตกต้นไม้ แขนหัก ขาหัก ก็จะไปให้หมอน้ำมัน
 รักษาให้ ถ้าปวดเมื่อยตามเนื้อตามตัวก็จะไปให้หมอนวดจับเส้นรักษา ถ้าจะคลอดลูกก็ต้องไปหา
 หมอดำแย แต่ถ้ามีความไม่สบายใจวิตกกังวลก็จะไปหาหมอมอหรือหมอดูทำนายทายทักเพื่อหา
 ฤกษ์ยามในการรักษา จากนั้นก็เป็นหน้าที่ของหมอมอหรือหมอสู่วัยเป็นผู้ดูแลรักษาต่อไป
 แต่ถ้ามีความเชื่อว่าความเจ็บไข้ได้ป่วยที่เกิดขึ้นนั้นเกิดจากภูต ผี ปีศาจ หรือสิ่งเหนือธรรมชาติก็จะ
 ให้หมอลำผีฟ้า หรือหมอพระเป็นผู้ดูแลรักษา ปัจจุบันหมอพื้นบ้านภาคอีสานบางประเภทในพื้นที่
 ดำบลท่าลาดได้หมดไปแล้ว ซึ่งได้แก่หมอพระ เพราะพระในปัจจุบันจะให้ศีลให้พร รดน้ำมนต์เพื่อ
 เป็นสิริมงคลมากกว่าการขับไล่ภูต ผี ปีศาจ หรือแต่งยารักษาโรคเหมือนสมัยก่อน ส่วนหมอลำผีฟ้า
 ก็หมดไปจากพื้นที่ดำบลท่าลาดเช่นกัน แต่ชาวบ้านบางส่วนก็ยังมีความเชื่อว่าการเจ็บป่วยบางอย่าง
 เกิดจากผีทำ ดังนั้น จึงไปเชิญหมอลำผีฟ้าจากตำบลอื่นมาทำพิธีขับไล่ผีเพื่อดูแลรักษาอาการเจ็บป่วย
 แทน และจากการศึกษาพบว่าจะมีหมอพื้นบ้านภาคอีสานอยู่ 3 ประเภท ที่ยังมีความสำคัญในแง่
 ของการดำเนินชีวิตของชาวดำบลท่าลาด คือ เฒ่าจ้ำ หมอมอหรือหมอดู และหมอสู่วัย เนื่องจาก

เป็นผู้ที่ทำหน้าที่เกี่ยวข้องกับประเพณี วัฒนธรรมของชาวอีสาน กล่าวคือ เฒ่าจ้ำ เป็นผู้ที่ทำหน้าที่ติดต่อกับเทวดา และผีประจำหมู่บ้าน และต้องเป็นผู้นำในพิธีบวงสรวงศาลปู่ตา (ศาลตาปู่) ของทุกปี ในช่วงเดือนเจ็ด (มิถุนายน) เรียกว่า การทำบุญเบิกบ้านหรือบุญซำฮะ ส่วนหมอมอหรือหมอดูก็จะเป็นผู้ที่ทำหน้าที่ในการดูฤกษ์ยามในการประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ และหมอสู่วัวจะเป็นผู้ที่ทำหน้าที่ในการประกอบพิธีกรรมในงานสำคัญต่าง ๆ ได้แก่ สู่วัวงานแต่ง สู่วัวบวชพระ สู่วัวขึ้นบ้านใหม่ สู่วัวคนป่วย รวมถึงสู่วัวประเภทแต่งแก้ เลียเคราะห์ บูชาโชค เป็นต้น

ในปัจจุบันระบบการแพทย์และการสาธารณสุขของไทยเจริญก้าวหน้ามาก ชาวตำบลท่าลาดมีโอกาสดำเนินการใช้บริการทางการแพทย์และสาธารณสุขของรัฐอย่างถ้วนหน้า โดยถ้าหากเจ็บป่วยเล็กน้อยก็หาซื้อยาที่ศูนย์ขายยาในหมู่บ้าน หรือถ้าเจ็บป่วยมากขึ้นก็จะไปรับการรักษาที่สถานีนอนามัยใกล้บ้าน ซึ่งในตำบลท่าลาดมีสถานีนอนามัย 2 แห่ง คือ สถานีนอนามัยท่าลาด ตั้งอยู่หมู่ 1 บ้านท่าลาด และสถานีนอนามัยโคกพะงาด ตั้งอยู่หมู่ 2 บ้านโคกพะงาด และถ้าหากเกินความสามารถของสถานีนอนามัย ก็จะส่งไปรักษาต่อที่โรงพยาบาลชุมพวง ซึ่งเป็นโรงพยาบาลที่อยู่ในตัวอำเภอต่อไป

ดังนั้น จะเห็นได้ว่าชาวตำบลท่าลาด จะมีการใช้บริการทางการแพทย์และสุขภาพแบบผสมผสาน คือ ใช้ทั้งแบบพื้นบ้านและแบบแผนปัจจุบัน ขึ้นอยู่กับว่าชาวบ้านมีความเชื่อและสาเหตุของการเจ็บป่วยว่าเกิดจากอะไร และนอกจากนั้นการจะตัดสินใจใช้บริการของชาวบ้านยังขึ้นอยู่กับฐานะทางเศรษฐกิจและปัจจัยทางด้านระยะทางและค่าใช้จ่ายในการเดินทางอีกด้วย

2. ข้อมูลเกี่ยวกับหมอสู่วัวและหมอพื้นบ้านภาคอีสานประเภทอื่น

ในพื้นที่ตำบลท่าลาด นอกจากหมอสู่วัวที่ทำหน้าที่ในการดูแลสุขภาพประชาชนแล้วยังมีหมอพื้นบ้านภาคอีสานประเภทอื่น ได้แก่ เฒ่าจ้ำ หมอสมุนไพร หมอเป่าหรือหมอน้ำมัน หมอมอหรือหมอดู หมอนวดจับเส้น หมอน้ำมัน หมอธรรม และหมอดำแย และจากการวิจัยเรื่อง “การดูแลสุขภาพทางจิตโดยหมอสู่วัวในจังหวัดนครราชสีมา” ผู้วิจัยได้ทำการสำรวจข้อมูลจำนวนหมอพื้นบ้านภาคอีสานในตำบลท่าลาด และได้สรุปจำนวนของหมอพื้นบ้านภาคอีสานในเขตพื้นที่ตำบลท่าลาด อำเภอชุมพวง จังหวัดนครราชสีมา ไว้ดังนี้

1. หมอสู่วัว	จำนวน	14	คน
2. เฒ่าจ้ำ	จำนวน	21	คน
3. หมอสมุนไพร	จำนวน	17	คน
4. หมอเป่า หรือหมอน้ำมัน	จำนวน	23	คน

5. หมอจับเส้น	จำนวน	11	คน
6. หมอมอ หรือหมอดู	จำนวน	10	คน
7. หมอน้ำมัน หรือกระดูก	จำนวน	4	คน
8. หมอธรรม	จำนวน	1	คน
9. หมอดำแย	จำนวน	2	คน

จากการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ทำการศึกษากับหมอสู่วัณโดยตรง จึงได้ทำการสัมภาษณ์ ข้อมูลเกี่ยวกับหมอสู่วัณในตำบลท่าลาด จำนวน 14 คน ดังนี้

พ่อใหญ่สุข วันทะมาศ อายุ 70 ปี ปัจจุบันอยู่บ้านเลขที่ 22 หมู่ 1 ตำบลท่าลาด อำเภอชุมพวง จังหวัดนครราชสีมา อาชีพทำนา ทำไร่ เลี้ยงสัตว์ ภรรยาชื่อ นางคุณ วันทะมาศ มีบุตรจำนวน 4 คน เป็นชาย 3 คน เป็นหญิง 1 คน

พ่อใหญ่สุข เล่าให้ฟังว่าก่อนที่จะเป็นหมอสู่วัณเคยบวชเรียนมาก่อน 9 – 10 พรรษา และสาเหตุสำคัญที่ทำให้พ่อใหญ่สุข มาเป็นหมอสู่วัณ คือมีอยู่ครั้งหนึ่งลูกสาวของพ่อใหญ่สุขกำลังจะแต่งงาน ได้เชิญให้หมอสู่วัณในหมู่บ้านเดียวกันมาทำพิธีสู่วัณงานแต่งให้กับลูกสาวของตนเอง แต่พอถึงวันแต่งงานจริง หมอสู่วัณผู้นั้นกับมาบอกว่าตนเองไม่ว่าง มีธุระไม่สามารถทำพิธีสู่วัณงานแต่งได้ ทำให้ทุกคนในบ้านรู้สึกไม่ดีไม่สบายใจและเกิดความไม่พอใจมาก พ่อใหญ่สุขจึงต้องไปเชิญหมอสู่วัณจากหมู่บ้านอื่นมาทำพิธีสู่วัณงานแต่งให้กับลูกสาวตนเอง เพราะว่าถ้าหากไม่มีหมอสู่วัณมาทำพิธีให้งานแต่งงานก็จะไม่สามารถเกิดขึ้นได้ นับจากนั้นเป็นต้นมา พ่อใหญ่สุขจึงได้สนใจที่จะทำหน้าที่เป็นหมอสู่วัณ โดยได้ศึกษาดูด้วยตนเองจากตำราต่าง ๆ เช่น ตำรามรดกอีสาน ของอาจารย์สรวง บุญเจิม และตำรามนต์พิธีในงานทางศาสนาพุทธ ประกอบกับพ่อใหญ่สุขเคยบวชเรียนมาก่อน จึงทำให้เข้าใจในเนื้อหาต่าง ๆ ได้ง่าย และพ่อใหญ่สุขก็มักจะหาเวลาว่างในขณะเลี้ยงวัว มาท่องบทสู่วัณไปด้วย ตั้งแต่เป็นหมอสู่วัณมาประมาณ 20 ปี มีชาวบ้านมาเชิญให้พ่อใหญ่สุขไปทำพิธีสู่วัณในงานต่าง ๆ เช่น สู่วัณนาค สู่วัณศพเมีย (งานแต่งงาน) สู่วัณขึ้นบ้านใหม่ สู่วัณเด็กเกิดและสู่วัณประเภทอื่น ๆ นอกจากนั้นพ่อใหญ่สุขยังได้กล่าวว่าตนเองมีความภูมิใจที่ทำให้ชาวบ้านมีความสุข เกิดความสบายใจ และเป็นผู้หนึ่งที่ได้สืบสานวัฒนธรรมการดูแลสุขภาพของชาวอีสานให้ดำรงคงอยู่ต่อไป ในตอนท้ายพ่อใหญ่สุขบอกว่าถ้าไม่ยากเจ็บป่วยต้องรู้จัก “กินอาหารดี อยู่ในที่อากาศดี ออกกำลังกายสม่ำเสมอ มีความกตัญญูรู้คุณต่อพ่อแม่ ให้อาหารพระสงฆ์เป็นประจำ ไม่ลบหลู่สิ่งศักดิ์สิทธิ์ และต้องคิดดีทำดีด้วย”

พ่อใหญ่นวน นามพันเมือง อายุ 71 ปี อยู่บ้านเลขที่ 110 หมู่ที่ 3 ตำบลท่าลาด อำเภอุมพอง จังหวัดนครราชสีมา อาชีพทำนา ทำไร่ ปรังรายชื่อนางทอง นามพันเมือง มีบุตรจำนวน 8 คน เป็นชาย 5 คนและหญิง 3 คน

พ่อใหญ่นวน ได้เล่าให้ฟังว่า เคยบวชพระมาก่อนประมาณ 10 ปี เมื่อลาสิกขาที่ยังประพฤติดนอยู่ในศีลธรรมอย่างต่อเนื่อง ชาวบ้านมีความเลื่อมใสเคารพนับถือจึงเชิญให้พ่อใหญ่นวนมาเป็นหมอสู่ขวัญประจำหมู่บ้าน พ่อใหญ่นวนศึกษาการสู่ขวัญด้วยตนเองจากหนังสือและตำราต่าง ๆ เช่น ตำรามรดกอีสาน ตำราพรหมชาติ และหนังสือสวดมนต์อื่น ๆ ถึงแม้พ่อใหญ่นวนจะเป็นหมอสู่ขวัญมาเพียง 2 ปี แต่ก็มีชาวบ้านจำนวนไม่น้อยมาเชิญให้พ่อใหญ่นวนทำพิธีสู่ขวัญเนื่องในโอกาสต่างๆ ให้แก่ งานแต่งงาน บวชพระ บายศรีพระเณร เด็กน้อยเกิดใหม่ ขึ้นบ้านใหม่ สู่ขวัญทั่วไป การแต่งแก้เสียเคราะห์ บูชาโชค และการเสียเคราะห์ร้อน และพ่อใหญ่นวนได้เล่าว่าผู้ป่วยที่มาหา เกิดจากการคิดมาก วิตกกังวล ในเรื่องต่าง ๆ เช่น เรื่องเงินทองเรื่องค่าใช้จ่ายภายในบ้าน เรื่องลูกหลานประพฤติดีไม่ดี ทำให้พ่อแม่คิดมาก เสียกำลังใจจึงทำให้เกิดอาการเจ็บป่วยและพ่อใหญ่นวนได้ให้ข้อคิดในการป้องกันและส่งเสริมสุขภาพจิตไว้ว่าคนเราต้องรู้จัก “คิดดี ทำดี อยู่ในศีล 5”

พ่อใหญ่สำเภา นามบุญ อายุ 72 ปี อยู่บ้านเลขที่ 54 หมู่ที่ 4 ตำบลท่าลาด อำเภอุมพอง จังหวัดนครราชสีมา อาชีพทำนาและเลี้ยงสัตว์ ปรังรายชื่อนางอ่อน นามบุญ มีบุตรจำนวน 4 คน เป็นชาย 2 คน และหญิง 2 คน

พ่อใหญ่สำเภา ได้เล่าให้ฟังว่าเป็นหมอสู่ขวัญมาแล้วประมาณ 5 ปี จากการศึกษาด้วยตนเองจากหนังสือต่าง ๆ ได้แก่ หนังสือประเพณีมงคลของไทย มรดกอีสานหรือมูลมังอีสาน และหนังสือเกี่ยวกับพิธีกรรมต่าง ๆ พ่อใหญ่สำเภามีความสามารถในการสู่ขวัญเนื่องในโอกาสต่าง ๆ เช่น สู่ขวัญเอาหัวเอาเมีย (แต่งงาน) บวชนาค ขึ้นบ้านใหม่ สู่ขวัญทั่วไป สู่ขวัญเด็กน้อย เสียเคราะห์ แต่งแก้ บูชาโชค เสียเคราะห์ร้อน พ่อใหญ่สำเภาให้แนวคิดเกี่ยวกับการเจ็บป่วยว่าเกิดจากจิตใจไม่ดี ฝันไม่ดีทำให้คิดมากก็จะเกิดความไม่สบาย อารมณ์ไม่ดี ไม่มีความสุขและถ้าเจ็บป่วยที่กายแต่มีกำลังใจดี มีจิตใจที่เข้มแข็งอาการเจ็บป่วยทางกายก็จะดีขึ้นหายเร็วขึ้น และถ้าอยากให้สุขภาพแข็งแรงทั้งทางกายทางจิตใจก็ต้องรู้จัก “มันออกกำลังกาย กินอาหารที่มีประโยชน์ มองโลกในแง่ดี คิดดี ทำดี พุทธมีศีล 5 อยู่ในใจ และใช้ชีวิตด้วยความไม่ประมาท”

พ่อใหญ่จวง ปักกาโร อายุ 76 ปี อยู่บ้านเลขที่ 6 หมู่ที่ 5 ตำบลท่าลาด อำเภอชุมพวง จังหวัดนครราชสีมา อาชีพทำนา (ปัจจุบันเลิกแล้ว) ภรรยาคนแรกชื่อนางทองมี ปักกาโร (เสียชีวิตแล้ว) ภรรยาคนปัจจุบันชื่อนางปา ปักกาโร มีบุตรรวมทั้งสิ้นจำนวน 11 คน เป็นชาย 4 คนและหญิง 7 คน

พ่อใหญ่จวง ได้เล่าว่าเริ่มเป็นหมอสู่ขวัญเมื่อประมาณ 10 ปีที่แล้ว โดยการศึกษาด้วยตนเองจากหนังสือประเพณีโบราณและตำราเกี่ยวกับพิธีกรรมอื่น ๆ พ่อใหญ่จวงมีความสามารถในการสู่ขวัญประเภทต่าง ๆ เช่น บวชนาค เอาผ้าเอาเมีย (แต่งงาน) เด็กน้อยเกิดใหม่ สู่ขวัญทั่วไป การเสียเคราะห์ แต่งแก้ บูชาโชค นอกจากนั้นพ่อใหญ่จวงยังเป็นหมอดำราหรือหมอดูและเป็นหมอเป่า โดยเฉพาะการเป่าแก้พิษงูกัด พ่อใหญ่จวงได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับสาเหตุของการเจ็บป่วยว่าเกิดจากคนเราเห็นห่างจากศีลธรรม ทำผิดทำนองคลองธรรม ประพฤติผิดศีลธรรมและประพฤติดื้อขัดห้ามต่าง ๆ และพ่อใหญ่จวงยังได้ให้คติในการดำเนินชีวิตไว้ว่า

“คนดีนั้นเดินตามนักปราชญ์
คนฉลาดนั้นบ่ตามคนหมู่มาก
ศีลธรรมหนีปฐพีพินาศ
ศีลธรรมกลับมาโลกาจะเจริญ
อย่าเห็นเงินแสน ‘เถ’ ให้เห็นแก่ไพร่แสนเมือง”

นอกจากนั้นพ่อใหญ่จวงยังกล่าวว่า หากต้องการให้ชีวิตมีความสุขก็ต้องรู้จัก “ประพฤติปฏิบัติธรรมอยู่เสมอ ต้องทำดี คิดดี ต้องมีจิตใจที่หนักแน่นไม่หวั่นไหวต่อโลกธรรม”

พ่อใหญ่เพ็ง พาจันลา อายุ 74 ปี บ้านเลขที่ 39 หมู่ที่ 6 ตำบลท่าลาด อำเภอชุมพวง จังหวัดนครราชสีมา อาชีพทำนา (ปัจจุบันเลิกทำนาแล้ว) ภรรยาชื่อนางบัวลา พาจันลา มีบุตรจำนวน 7 คน เป็นชาย 3 คน เป็นหญิง 4 คน

พ่อใหญ่เพ็ง ได้เล่าว่า ได้ทำหน้าที่เป็นหมอสู่ขวัญมาแล้ว ประมาณ 5 ปี โดยได้ศึกษาหาความรู้ในการสู่ขวัญด้วยตนเอง ซึ่งได้ศึกษาจากตำราพิธีกรรมและประเพณีอีสาน ตำราพรหมชาติ และตำราสวดมนต์ต่าง ๆ พ่อใหญ่เพ็งโดยส่วนใหญ่แล้วจะทำการสู่ขวัญเกี่ยวกับงานมงคลต่าง ๆ เช่น งานแต่ง บวชนาค ขึ้นบ้านใหม่ สู่ขวัญเด็ก แต่ไม่รับสู่ขวัญประเภทการเสียเคราะห์ แต่งแก้ บูชาโชค เพราะยังไม่มีความรู้ความชำนาญมากพอ การสู่ขวัญประเภทนี้ต้องเชิญหมอสู่ขวัญจากหมู่บ้านอื่นมาทำพิธีให้ และพ่อใหญ่เพ็งได้ให้คติในการดำเนินชีวิตว่า “ต้องใช้ชีวิตด้วยความพอเพียง รู้จักประมาณตน และต้องใช้หลักศาสนาเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตเพื่อให้เกิดความสงบสุขในชีวิตและทำให้สุขภาพจิตดีด้วย”

พ่อใหญ่จารย์บุญศรี ปักกระหนัง อายุ 75 ปี บ้านเลขที่ 53 หมู่ที่ 7 ตำบลท่าลาด อำเภอชุมพวง จังหวัดนครราชสีมา อาชีพทำนา (ปัจจุบันเลิกทำนาแล้ว) ภรรยาชื่อนางจันทร์ ปักกาโร มีบุตรจำนวน 5 คน เป็นชาย 2 คน เป็นหญิง 3 คน

พ่อใหญ่บุญศรี ได้เล่าว่า ในอดีตเคยบวชเรียนมาก่อนและได้รับตำแหน่งให้เป็นชั้นจารย์ พอลาสิกขาออกมาก็สนใจงานบ้านงานเมือง จึงได้รับการเลือกตั้งให้เป็นผู้ใหญ่บ้าน และทำหน้าที่ผู้ใหญ่บ้านจนเกษียณอายุ ระหว่างเป็นผู้ใหญ่บ้านก็สนใจเรื่องการสู่ขวัญจึงได้เรียนการสู่ขวัญจากพ่อใหญ่จารย์สงกา โพธิ์จำ และศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมให้มากขึ้นเรื่อย ๆ พออายุได้ 50 ปี จึงได้เริ่มสู่ขวัญให้กับชาวบ้านทั่วไป และเหตุที่ได้เริ่มเป็นหมอสู่ขวัญตอนอายุ 50 ปี เพราะว่า อาจารย์คนเฒ่าตั้งแต่เก่าบอกไว้ว่า ถ้าจะเป็นหมอสู่ขวัญต้องอายุ 50 ปีขึ้นไป เพราะว่าถ้าเป็นหมอสู่ขวัญอายุดำกว่านี้จะทำให้แพ้วตัวเอง คือทำให้ตัวเองมีอันเป็นไป หรือทำให้เกิดสิ่งที่ไม่ดีกับชีวิตของตัวเองได้ พ่อใหญ่จารย์บุญศรีเป็นหมอสู่ขวัญมาแล้ว 25 ปี ทำการสู่ขวัญให้กับชาวบ้านในโอกาสต่าง ๆ คือ งานแต่งงาน งานบวช งานขึ้นบ้านใหม่ ถวายพระพร สู่ขวัญพระเณร สู่ขวัญทั่วไป การเสียเคราะห์ แต่งแก้บูชาโชค และเสียเคราะห์ร้อน และพ่อใหญ่จารย์บุญศรีได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับการเจ็บป่วยว่าเกิดจากจิตใจที่ไม่สมบูรณ์จึงเกิดความเจ็บป่วย รวมถึงการประพุดตคนผิวดี 5 และประพุดตคนผิวดำนองคลองธรรม หรืออาจเกิดจากสิ่งไม่ดีสิ่งที่อยู่เหนือธรรมชาติ ดังนั้น ถ้าหากจิตใจมีความสุข ก็จะทำให้ไม่ไข้ไม่ป่วย และถ้าต้องการที่จะส่งเสริมสุขภาพทางจิตก็สามารถทำได้โดย “ยึดถือพระรัตนตรัย (พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์) ทำสมาธิเพื่อให้จิตใจเป็นสมาธิ ให้อยู่กับเนื้อกับตัว ทำให้จิตใจสงบ และการแผ่เมตตาให้กับสรรพสัตว์ทั้งหลายที่เคยเบียดเบียน”

พ่อใหญ่เที่ยง นานบุญ อายุ 69 ปี ปัจจุบันอยู่บ้านเลขที่ 47 หมู่ 8 ตำบลท่าลาด อำเภอชุมพวง จังหวัดนครราชสีมา อาชีพทำไร่ทำนาเลี้ยงสัตว์ ภรรยาชื่อนางสวีน นานบุญ มีบุตรจำนวน 3 คน เป็นชาย 2 คน หญิง 1 คน

พ่อใหญ่เที่ยง ได้เล่าให้ฟังว่าก่อนที่จะเป็นหมอสู่ขวัญนั้นตนเองเคยบวชเรียนมาก่อนหลายพรรษา และมีความสนใจที่จะเป็นหมอสู่ขวัญตั้งแต่สมัยยังหนุ่ม จึงได้ไปขอเรียนกับพ่อใหญ่เหล็ก เรไรรัมย์ ให้เป็นอาจารย์สอนการสู่ขวัญ ซึ่งพ่อใหญ่เหล็กก็สอนโดยการบอกให้จดที่ละบท และท่องให้ฟัง หลังจากนั้นพ่อใหญ่เที่ยงต้องติดตามเป็นลูกมือให้กับพ่อใหญ่เหล็กเรื่อยมา พ่อใหญ่เที่ยงมันฝึกท่องตำราและหาประสบการณ์ตามงานสู่ขวัญต่าง ๆ จนตนเองมีความชำนาญ เมื่อพ่อใหญ่เที่ยงอายุได้ 50 ปี จึงเริ่มเป็นหมอสู่ขวัญ ประกอบพิธีสู่ขวัญในงานต่าง ๆ ให้กับชาวบ้าน และพ่อใหญ่เที่ยงได้เล่าถึงสาเหตุที่ต้องเริ่มต้นการเป็นหมอสู่ขวัญตอนอายุ 50 ปี เนื่องจากอาจารย์โบราณแต่เก่าก่อนได้บอกสอนไว้ว่า คนที่จะเป็นหมอสู่ขวัญและจะทำพิธีสู่ขวัญให้กับผู้อื่น

นั่นจะต้องมีอายุตั้งแต่ 50 ปีขึ้นไป ถ้าอายุต่ำกว่านี้อายุจะไม่ยืน จะเป็นบ๊าสติไม่สมประกอบ และผู้หญิงก็เป็นหมอสู้ขวัญไม่ได้เพราะจะเป็นปอบ พ่อใหญ่เที่ยงมักถูกเชิญให้ไปทำพิธีในงานสำคัญต่าง ๆ ได้แก่ งานแต่ง งานบวชพระ งานขึ้นบ้านใหม่ งานฉลองตำแหน่งใหม่ งานสู้ขวัญประเภทแต่งแก้ เลียเคราะห์ บูชาโชค และพ่อใหญ่เที่ยงเล่าว่า ที่มาเป็นหมอสู้ขวัญเพราะว่าต้องทำตามประเพณีดั้งเดิมแต่ครั้งโบราณ ถ้าเราไม่ทำก็ต้องหาคนอื่นทำ และถ้าไม่มีใครทำชาวบ้านก็จะไม่ได้แต่งงาน ไม่ได้บวช ก็จะทำให้เกิดความเดือดร้อน ไม่สบายใจ ยังไงก็ต้องหาคนมาเป็นหมอสู้ขวัญให้ได้ ถ้าหาบ้านนี้ไม่ได้ก็ต้องไปหาบ้านอื่นและถ้าไม่ยอมเจ็บป่วยต้องรู้จัก “หมั่นออกกำลังกาย กินของดีมีประโยชน์ เป็นคนมีศีลมีธรรม กตัญญูรู้คุณคน และประพฤติตนให้เหมาะสมตามจารีตประเพณี”

พ่อใหญ่สมพงษ์ ภูตะดา อายุ 71 ปี อยู่บ้านเลขที่ 40 หมู่ 9 ตำบลท่าลาด อำเภอชุมพวง จังหวัดนครราชสีมา อาชีพทำไร่ทำนาเลี้ยงสัตว์ ภรรยาชื่อนางแก้ว ภูตะดา มีบุตร 3 คน เป็นชาย 1 คน เป็นหญิง 2 คน

พ่อใหญ่สมพงษ์ เล่าให้ฟังว่าเมื่อก่อนสมัยยังหนุ่มเคยบวชเรียนมาก่อน สมัยยังเป็นพระก็เป็นพระนักเทศน์ มักจะมีผู้นิมนต์ให้ไปเทศน์ในงานต่าง ๆ เป็นประจำ เมื่อลาสิกขาออกมาและได้แต่งงานกับนางแก้ว ต่อมาก็ได้มาเป็นผู้ใหญ่บ้าน จนเกษียณอายุ จากนั้นก็ทำหน้าที่เป็นพิธีกรในงานพิธีสำคัญต่าง ๆ ของหมู่บ้าน และสาเหตุที่มาเป็นหมอสู้ขวัญเนื่องจากเมื่อประมาณ 3 ปีที่แล้วพ่อใหญ่ทองคำ บุคคี ซึ่งเป็นหมอสู้ขวัญของหมู่บ้านคนเดิมไม่ค่อยว่าง ต้องทำไร่ทำนาเลี้ยงสัตว์ จึงไม่รับงานสู้ขวัญให้กับใครอีก ชาวบ้านส่วนใหญ่จึงเห็นสมควรเชิญให้พ่อใหญ่สมพงษ์ ภูตะดา มาเป็นหมอสู้ขวัญประจำหมู่บ้านแทนพ่อใหญ่ทองคำ เพราะว่าหากถึงฤกษ์งานแต่ง งานบวช งานขึ้นบ้านใหม่ จะได้ไม่ต้องไปเชิญหมอสู้ขวัญจากหมู่บ้านอื่นมาทำพิธี สำหรับการถ่ายทอดองค์ความรู้ของการสู้ขวัญนั้น พ่อใหญ่สมพงษ์ได้ศึกษาเองจากตำราการสู้ขวัญประเภทต่าง ๆ และจากตำราประเพณีและมรดกอีสาน และเนื่องจากพ่อใหญ่สมพงษ์เคยบวชเรียนมาและเป็นพระนักเทศน์มาก่อน จึงทำให้เรียนรู้ได้เร็ว กล่าวบทสู้ขวัญได้ไพเราะหน้าฟัง โดยมีชาวบ้านในหมู่บ้าน และหมู่บ้านใกล้เคียงมาเชิญให้พ่อใหญ่สมพงษ์ไปทำพิธีสู้ขวัญงานแต่ง งานบวชพระ งานขึ้นบ้าน สู้ขวัญเด็กน้อย สู้ขวัญไปทำงานเมืองนอก ดิดทหาร และงานสู้ขวัญประเภทแต่งแก้ เลียเคราะห์ บูชาโชค ซึ่งการสู้ขวัญ 3 ประเภทหลังนี้ ชาวบ้านเชื่อว่าเกิดจากเคราะห์กรรม มีสิ่งไม่ดีทำให้เจ็บป่วยจึงต้องมีการสู้ขวัญเพื่อให้หายจากเคราะห์กรรมหรือความเจ็บป่วย แล้วให้กลับกลายเป็นโชคลาภวาสนากับตัวผู้รับการสู้ขวัญ พ่อใหญ่สมพงษ์ทำพิธีสู้ขวัญให้กับชาวบ้านอยู่เป็นประจำ

นอกจากนั้นพ่อใหญ่สมพงษ์ยังได้บอกว่าตนเองรู้สึกภูมิใจที่ได้มีโอกาสได้ช่วยเหลือชาวบ้านและมีส่วนช่วยสืบทอดประเพณี วัฒนธรรมของชาวอีสาน

พ่อใหญ่สมบูรณ์ ปาปะนัง อายุ 70 ปี อยู่บ้านเลขที่ 1 หมู่ที่ 10 ตำบลท่าลาด อำเภอชุมพวง จังหวัดนครราชสีมา อาชีพทำนา ปัจจุบันเลิกทำนาแล้ว ภรรยาชื่อนางสังวาลย์ ปาปะนัง มีบุตรจำนวน 6 คน เป็นชาย 5 คน และหญิง 1 คน

พ่อใหญ่สมบูรณ์ ได้เล่าให้ฟังว่า เมื่อก่อนเคยบวชเรียนมาก่อนและชอบศึกษาพระธรรมวินัยมาก เมื่อลาสิกขาออกมามีความสนใจศึกษาหาความรู้ทางการสู่ขวัญมากจึงได้ศึกษาเองจากตำราต่าง ๆ พ่อใหญ่สมบูรณ์เป็นหมอสู่ขวัญมากกว่า 10 ปี ชาวบ้านมักนิยมให้พ่อใหญ่สมบูรณ์สู่ขวัญในโอกาสต่าง ๆ เช่น บวชนาค สู่ขวัญผัว – เมีย (แต่งงาน) ขึ้นบ้านใหม่ สู่ขวัญทั่วไป เสียเคราะห์ แต่งแก้ บูชาโชค และเสียเคราะห์ร้อน และพ่อใหญ่สมบูรณ์ ได้บอกว่าคนเรานั้นหากมีความกังวลใจ ใจไม่ดี ก็ป่วยได้ ต้องมีการเสียเคราะห์จึงจะทำให้หายป่วยหายไข้ สภาพจิตใจดีขึ้น และหากจะทำจิตใจให้เข้มแข็งไม่ป่วยไม่ไข้ก็ต้องรู้จัก “ทำแต่ความดี ละเว้นความชั่ว ทำจิตใจให้ผ่องใส และต้องไม่คิดร้ายหรือเบียดเบียนผู้อื่นด้วย”

พ่อใหญ่อ่อนศรี วันนะปะเข อายุ 78 ปี อยู่บ้านเลขที่ 76 หมู่ 11 ตำบลท่าลาด อำเภอชุมพวง จังหวัดนครราชสีมา อาชีพทำไร่ทำนา ภรรยาชื่อนางจันทร์ วันนะปะเข มีบุตรจำนวน 10 คน เป็นชาย 6 คน เป็นหญิง 4 คน

พ่อใหญ่อ่อนศรี ได้เล่าให้ฟังว่าตนเองมีความสนใจที่จะเป็นหมอสู่ขวัญตั้งแต่สมัยยังหนุ่ม จึงได้ศึกษาด้วยตนเองจากตำราต่าง ๆ และสังเกตจดจำหมอสู่ขวัญคนอื่น ๆ ในขณะที่ทำพิธีสู่ขวัญและฝึกฝนทบทวนบทสู่ขวัญงานพิธีต่าง ๆ อยู่เป็นประจำ พ่อใหญ่อ่อนศรีทำการสู่ขวัญให้กับชาวบ้านมาได้ประมาณ 15 ปีแล้ว โดยชาวบ้านในหมู่บ้านและหมู่บ้านใกล้เคียงได้เชิญให้ไปทำพิธีสู่ขวัญงานบวช งานแต่ง ขึ้นบ้านใหม่ และสู่ขวัญประเภทอื่น ๆ เช่น แต่งแก้ เสียเคราะห์ บูชาโชค เป็นต้น และพ่อใหญ่อ่อนศรีได้ให้ทัศนคติเกี่ยวกับการเจ็บป่วยไว้ว่า “คนเรากลัว กายป่วย ใจป่วย จะทำให้คนเรามีอาการหนักต้องเริ่มรักษาที่ใจก่อนเพราะว่าใจป่วยสำคัญกว่ากายป่วย” โดยการสู่ขวัญให้ผู้ป่วยมีกำลังใจดีขึ้น และเมื่อจิตใจผู้ป่วยเข้มแข็ง อาการป่วยทางกายก็จะดีขึ้น หรือเมื่อคนเราต้องจากกัน เช่น ต้องไปทำงานเมืองนอกทั้งคนอยู่และคนไปก็ใจไม่ดี เป็นห่วงกัน เกิดความกังวลใจทั้งสองฝ่าย การสู่ขวัญก็เป็นการคลายความวิตกกังวลและเป็นการให้พรทำให้เกิดมงคลกับผู้ที่ไปทำงานเมืองนอก คนอยู่ก็รู้สึกสบายใจขึ้น นอกจากนั้นพ่อใหญ่อ่อนศรียังได้สอนลูกหลาน ให้รู้จัก “ถือศีลห้า นั่งสมาธิ แผ่เมตตาส่งไปให้กับเจ้ากรรมนายเวร เพื่อให้ชีวิตเกิดความสุข”

พ่อใหญ่หมี สีชุม อายุ 75 ปี อยู่บ้านเลขที่ 29 หมู่ 12 ตำบลท่าลาด อำเภอชุมพวง จังหวัดนครราชสีมา อาชีพทำนา แต่ปัจจุบันได้เลิกทำมาแล้ว ภรรยาชื่อนางกอ สีชุม มีบุตรจำนวน 6 คน เป็นชาย 3 คน หญิง 3 คน

พ่อใหญ่หมี ได้เล่าให้ฟังว่า ในอดีตเคยบวชเรียนมาก่อนได้ประมาณ 20 ปี หลังจากนั้นจึงลาสิกขาจากการเป็นพระ และได้มีความสนใจที่จะเป็นหมอสู่วัณย์ อีกทั้งหมอสู่วัณย์คนก่อนได้เสียชีวิตลงไปพ่อใหญ่หมี จึงเป็นหมอสู่วัณย์แทน โดยได้ศึกษาวิชาความรู้เรื่องของการสู่วัณย์จากตำราต่าง ๆ ได้แก่ ตำราพรหมชาติ ตอบปัญหาธรรม ประเพณีโบราณไทยอีสาน เป็นต้น ชาวบ้านมาเชิญให้พ่อใหญ่หมีเป็นหมอสู่วัณย์ในงานสำคัญต่าง ๆ เช่น สู่วัณย์งานแต่งงาน สู่วัณย์งานบวชนาค สู่วัณย์ขึ้นบ้านใหม่ สู่วัณย์เจ้านาย สู่วัณย์เด็กน้อย สู่วัณย์ผู้ไปทำงานต่างแดน หรือกลับมาจากต่างแดน สู่วัณย์คนป่วย นอกจากนั้นยังมีความสามารถในการสู่วัณย์เกี่ยวกับการเสียเคราะห์ แต่งแก้ บูชาโชค การเสียเคราะห์ร้อน สู่วัณย์ทั่วไป และพ่อใหญ่หมีได้บอกว่าคนเราจะป่วยหรือไม่ป่วยขึ้นกับจิตใจ ถ้าโศกเศร้าเสียใจ จิตใจไม่ร่าเริง จิตใจไม่เบิกบาน ความเจ็บไข้ได้ป่วยก็จะตามมา ส่วนการป้องกันการใช้ป่วยทางจิต ก็จะต้องรู้จัก “เข้าวัดฟังธรรม จิตใจจะได้เข้มแข็งด้วย นอกจากนั้นจะต้องไม่โลภ ไม่โกรธ ไม่หลง รู้จักหมั่นสวดมนต์เป็นประจำ และถ้าเราสวดมนต์คนในครอบครัวก็ได้ฟังด้วยทำให้ได้ฟังธรรมทุกวัน”

พ่อใหญ่เกลื่อม ชื่นชม อายุ 75 ปี บ้านเลขที่ 34 หมู่ที่ 13 ตำบลท่าลาด อำเภอชุมพวง จังหวัดนครราชสีมา อาชีพทำนา (ปัจจุบันเลิกทำมาแล้ว) ภรรยาชื่อนางหนม ชื่นชม (เสียชีวิตแล้ว) มีบุตรจำนวน 9 คน เป็นชาย 2 และหญิง 7 คน

พ่อใหญ่เกลื่อม ได้เล่าให้ฟังว่า ตนเองเป็นหมอสู่วัณย์ได้ประมาณ 5 ปี โดยได้ศึกษาหาความรู้ด้วยตนเองจากตำรา มูลมังคังเดิม ฉบับคัมภีร์พราหมณ์ และหนังสือสวดมนต์ต่าง ๆ และมูลเหตุที่มาเป็นหมอสู่วัณย์เพราะว่าเกิดจากความสนใจของตนเองส่วนหนึ่ง และชาวบ้านได้ขอร้องและสนับสนุนให้พ่อใหญ่เกลื่อมเป็นหมอสู่วัณย์ โดยที่ชาวบ้านให้เหตุผลว่า ไม่อยากไปเชิญหมอสู่วัณย์จากหมู่บ้านอื่นมาทำพิธีในหมู่บ้านตน ถ้าอะไรทำได้ในหมู่บ้านของตนเองก็ควรทำ พ่อใหญ่เกลื่อมจะทำการสู่วัณย์ประเภทงานมงคลต่าง ๆ เช่นงานแต่งงาน ขึ้นบ้านใหม่ บวชนาค จลองยศ สู่วัณย์เด็กน้อยเกิดใหม่ แต่ไม่รับการสู่วัณย์ประเภทการเสียเคราะห์ แต่งแก้ บูชาโชค โดยให้เหตุผลว่าการสู่วัณย์เหล่านี้มันยากเกินไปและตนเองมาศึกษาการสู่วัณย์ตอนอายุมากแล้ว สุดท้ายพ่อใหญ่เกลื่อมได้บอกว่าอยากให้ทุกคน “ทำตนเป็นคนดี ชีวิตจะได้มีความสุขไม่เกิดความวุ่นวายทั้งกายและจิตใจ”

พ่อใหญ่จารย์ถวัลย์ สุขสันต์ อายุ 66 ปี อยู่บ้านเลขที่ 15 หมู่ที่ 18 ตำบลท่าลาด อำเภอชุมพวง จังหวัดนครราชสีมา อาชีพทำไร่นา ภรรยาชื่อนางแว่น สุขสันต์ มีบุตรจำนวน 4 คน เป็นชาย 2 คน และหญิง 2 คน

พ่อใหญ่จารย์ถวัลย์ ได้เล่าว่า ตนเองเคยบวชเรียนมาก่อนและเมื่อลาสิกขาจากพระแล้วมีความสนใจในการสู่ขวัญประกอบกับเป็นผู้ที่ฝักใฝ่ในทางธรรมและประเพณีตนเป็นแบบอย่างที่ดีทำให้คนในหมู่บ้านนับถือเป็นอย่างมาก และมาเชิญให้พ่อใหญ่จารย์ถวัลย์ ไปสู่ขวัญให้ในโอกาสต่าง ๆ ตลอดระยะเวลา 10 ปี และพ่อใหญ่จารย์ถวัลย์ได้สู่ขวัญในโอกาสต่าง ๆ เช่น งานแต่งงาน งานบวช ขึ้นบ้านใหม่ สู่ขวัญเด็กน้อย และสู่ขวัญในการเสียเคราะห์ แต่งแก้ บูชาโชคด้วย พ่อใหญ่จารย์ถวัลย์ นอกจากจะเป็นหมอสู่ขวัญยังเป็นเฒ่าจ้ำด้วย และพ่อใหญ่จารย์ถวัลย์บอกอีกว่าหากไม่ต้องการให้มีความเจ็บไข้ได้ป่วย ก็ต้อง “ประเพณีปฏิบัติธรรมอยู่เสมอ กินอาหารที่มีประโยชน์ รู้จักออกกำลังกายอย่างเหมาะสม ไม่คิดมากทำจิตใจให้ร่าเริงแจ่มใส เพื่อจะได้มีสุขภาพกายและสุขภาพใจที่ดี”

พ่อใหญ่จารย์พรมมา นานบุญ อายุ 79 ปี อยู่บ้านเลขที่ 3 หมู่ที่ 19 ตำบลท่าลาด อำเภอชุมพวง จังหวัดนครราชสีมา อาชีพทำนา (ปัจจุบันเลิกทำนาแล้ว) ภรรยาชื่อนางน้อย นานบุญ (เสียชีวิตแล้ว) มีบุตรจำนวน 2 คน เป็นหญิงทั้ง 2 คน

พ่อใหญ่จารย์พรมมา ได้เล่าว่า ได้ตนเองเป็นหมอสู่ขวัญเกือบ 30 ปี โดยได้เรียนการสู่ขวัญจากพ่อใหญ่จารย์พ่วน เคยบวชเรียนมาก่อนและได้รับตำแหน่ง ถึงขั้นเป็น “จารย์”(พระที่บวชเรียนเป็นเวลานานมีความประพฤติด้อยในศีลธรรมจนได้รับการแต่งตั้งจากเจ้าคณะอำเภอให้เป็น “จารย์”) เมื่อมาเป็นหมอสู่ขวัญจึงมีผู้นิยมมาก มีหลายครั้งที่พ่อใหญ่จารย์พรมมา ต้องออกไปทำพิธีสู่ขวัญยังต่างตำบล ต่างอำเภอ หรือแม้กระทั่งต่างจังหวัด โดยมีลูกหลานที่เคารพนับถือมาเชิญไปทำพิธีสู่ขวัญให้ โดยสู่ขวัญโอกาสต่าง ๆ ได้แก่ งานบวช ขึ้นบ้านใหม่ ฉลองยศพระ ฉลองยศเจ้านาย งานแต่งงาน สู่ขวัญข้าว สู่ขวัญทั่วไป และงานประจำของพ่อใหญ่จารย์พรมมา คือ การสู่ขวัญประเภทเสียเคราะห์ แต่งแก้ บูชาโชค โดยจะทำทุกวันอังคาร เพราะถือว่าเป็นวันแข่งถ้าทำการสู่ขวัญในวันนี้จะได้ผลดี เพราะสิ่งศักดิ์สิทธิ์จะคอยปกป้องคุ้มครองให้ประสบผลสำเร็จ นอกจากความสามารถในการเป็นหมอสู่ขวัญแล้ว พ่อใหญ่จารย์พรมมา ยังเป็นหมอดำหรือหมอดูด้วย และเป็นที่ปรึกษาในงานบุญต่าง ๆ ของหมู่บ้านด้วยไม่ว่าจะเป็น งานบุญคุณลาน เทศมหาชาติ งานปีใหม่ หรืองานมหาสงกรานต์ของหมู่บ้าน เป็นต้น และแนวคิดเกี่ยวกับสาเหตุของการเจ็บป่วย พ่อใหญ่จารย์พรมมาก็ได้กล่าวว่า สาเหตุส่วนหนึ่งเกิดจาก “จิตใจเขาไม่ดีเสียให้มีความสุข” ถ้าจิตใจไม่ดีไม่มีกำลังเราก็จะเจ็บป่วยได้ ถ้าไม่อย่าให้เกิดความเจ็บป่วยก็ต้อง “ทำบุญมาก ๆ สวด

มนต์เป็นประจําอยู่ในศีลธรรม ไม่ยุ่งเกี่ยวกับอบายมุขต่าง ๆ และต้องรู้จักกตัญญูต่อพ่อต่อแม่ หรือผู้ที่เลี้ยงดูเรามา”

3. องค์ความรู้ของการสู่ขวัญในการดูแลสุขภาพทางจิตโดยหมอสู่ขวัญ

3.1 องค์ความรู้ของการสู่ขวัญ

3.1.1 แนวคิดของหมอสู่ขวัญในการดูแลสุขภาพทางจิต

จากการสัมภาษณ์หมอสู่ขวัญทั้ง 14 ท่านทำให้ทราบว่า หมอสู่ขวัญมีแนวคิดพื้นฐานเช่นเดียวกับหมอพื้นบ้านภาคอีสานประเภทอื่น คือมีพื้นฐานความเชื่อในสาเหตุของการเกิดโรคหรือความเจ็บป่วยว่ามีอยู่ 2 สาเหตุ โดยสาเหตุแรกเชื่อว่าโรคหรือความเจ็บป่วยเกิดจากสิ่งเหนือธรรมชาติ เช่น “ผีเฮ็ด” (ผีกระทำให้เจ็บป่วย) ได้แก่ ไม่เคารพผีปู่ย่าตายาย ผีเจ้าที่ ผีบ้านผีเรือนทั้งหลาย กฎแห่งกรรม ไสยศาสตร์ พลังอำนาจเวทมนต์คาถา “เฮ็ดผิดฮึดผิดคอง” (ประพฤติผิดทำนองคลองธรรม) “การชะล่า” (การประพฤติดิในข้อห้าม)จึงทำให้เกิดอาการเจ็บไข้ได้ป่วยต่าง ๆ นานา สาเหตุที่สอง เชื่อว่าเกิดจากธรรมชาติและการเสียดุลของร่างกาย ได้แก่ การเสื่อมของร่างกายตามอายุ พฤติกรรมก่อโรค ร่างกายกระทบกับสิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงจนร่างกายปรับตัวไม่ทันจึงทำให้เกิดความเจ็บป่วย การประสบอุบัติเหตุ รวมถึงสาเหตุการเจ็บป่วยที่มาจากจิตใจ เช่น จากการสัมภาษณ์พ่อใหญ่จารย์พรมมา นานบุญ (31 ธันวาคม 2548) ได้กล่าวถึงสาเหตุของการเจ็บป่วยที่เกิดจากจิตใจไว้ว่า “จิตใจเฮบดืเฮ็ดให้บ่มีความสุข” (การเจ็บป่วยเกิดจากจิตใจทำให้ไม่มีความสุข) เกิดความวิตกกังวล คิดมาก ไม่สบายใจ จนทำให้ร่างกายเกิดอาการเจ็บป่วย

ส่วนแนวคิดของหมอสู่ขวัญในการดูแลสุขภาพทางจิตประชาชนมีมูลเหตุสำคัญที่พอจะสามารถสรุปได้ 2 ประการ คือ

ประการแรก คือ การได้ช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์ให้มีความสุขกายสบายใจ และแก้ไขความเจ็บป่วยของชาวบ้าน ดังจะเห็นได้จากงานสู่ขวัญงานแต่ง สู่ขวัญบวชพระ สู่ขวัญขึ้นบ้านใหม่ สู่ขวัญฉลองยศ สู่ขวัญต้อนรับกลับบ้าน เป็นต้น งานสู่ขวัญเหล่านี้ ถือว่าเป็นงานที่เกิดจากเหตุที่ดีเป็นงานมงคล เพราะงานเหล่านี้จะมีญาติพี่น้องเพื่อนฝูง ที่สนิทมาแสดงความปรารถนาดีและร่วมอวยพรในงานมงคลนั้น ๆ ทุกคนจะร่วมออกร่วมใจกันจัดเตรียมงาน ซึ่งแสดงถึงความพร้อมเพียง ความสามัคคีของชาวอีสานโดยแท้ และงานมงคลต่าง ๆ เหล่านี้ก็ต้องมีหมอสู่ขวัญมาเป็นผู้ประกอบพิธีให้เท่านั้น ส่วนงานสู่ขวัญประเภทงานที่เกิดจากเหตุไม่ดี ได้แก่ งานสู่ขวัญคนป่วย สู่ขวัญคนไปทำงานนอกเมือง สู่ขวัญคนไปทหาร และสู่ขวัญประเภทเสียเคราะห์

แต่งแก้ ภูเขาโชค เสียดระหรีร้อน งานสู่ขวัญเหล่านี้จะเป็นการดูแลรักษาสุขภาพทางจิตของผู้รับการสู่ขวัญโดยตรง และนอกจากจะเป็นการแก้ไขความเจ็บไข้ได้ป่วย ความไม่สบายใจของผู้รับการสู่ขวัญยังถือได้ว่าเป็นการดูแลสภาพจิตใจของญาติพี่น้องที่มีความเป็นห่วงเป็นใยต่อการสู่ขวัญด้วย

ประการที่สอง คือ การได้สืบสานวัฒนธรรมการดูแลรักษาสุขภาพทางจิตของประชาชน ที่มีมาตั้งแต่ครั้งโบราณดั้งเดิม เนื่องจากการสู่ขวัญเป็นพิธีกรรมที่มีความสำคัญต่อวิถีการดำเนินชีวิตของชาวตำบลท่าลาด ถ้าไม่มีหมอสู่ขวัญ ก็จะไม่มีการแต่งงาน งานบวชนาค งานขึ้นบ้านใหม่ ความเชื่อเรื่องการเจ็บป่วยต่าง ๆ ก็จะไม่มีการดูแลแก้ไขให้ จะเห็นได้ว่า หมอสู่ขวัญเป็นผู้ที่มีความสำคัญต่อวิถีการดำเนินชีวิตของชาวตำบลท่าลาดอย่างแท้จริง ซึ่งหมายถึง ต้องมีการสู่ขวัญไม่มีไม่ได้ ดังจะเห็นได้จากหมอสู่ขวัญบางท่าน เช่น พ่อใหญ่สมพงศ์ ภูตะดา พ่อใหญ่เกื้อม ชื่นชม เป็นหมอสู่ขวัญที่เกิดจากการร้องขอเชื่อเชิญให้เป็นหมอสู่ขวัญ เพื่อทำหน้าที่ดูแลรักษาสุขภาพทางจิตของประชาชนและเพื่อเป็นการสืบสานวัฒนธรรมการดูแลรักษาสุขภาพให้ดำรงอยู่ต่อไป

3.1.2 ประเภทของการสู่ขวัญในการดูแลรักษาสุขภาพทางจิต

จากแนวคิดของหมอสู่ขวัญในการดูแลรักษาสุขภาพทางจิตของประชาชน จะเห็นได้ว่า การสู่ขวัญของชาวอีสานเป็นเรื่องเกี่ยวกับขวัญหรือจิตใจ เพื่อหาทางก่อให้เกิดขวัญหรือกำลังใจที่ดีขึ้น ชาวอีสานเห็นความสำคัญทางจิตใจมาก ดังนั้นวิถีการดำเนินชีวิตแทบทุกอย่างจึงมักจะมีการสู่ขวัญควบคู่กันไปเสมอ เพื่อเป็นการสร้างพลังทางจิต ช่วยให้มีพลังใจที่เข้มแข็งสามารถฟันฝ่าภัยพิบัติต่าง ๆ ได้ การสู่ขวัญจะช่วยให้เกิดมงคลทำให้ชีวิตดำรงอยู่ด้วยความสุขราบรื่น มีโชคลาภยิ่งขึ้นและอาจลดบันดาลให้ผู้ใดเคราะห์ร้ายหายจากสรรพเคราะห์ทั้งปวงด้วยวิธีการสู่ขวัญและมูลเหตุของการสู่ขวัญสามารถแบ่งได้เป็น 2 ประเภท คือ การสู่ขวัญเนื่องมาจากการเกิดเหตุการณ์ที่ดีและไม่ดีในชีวิต ซึ่งสามารถอธิบายได้ดังนี้

1. การสู่ขวัญเนื่องมาจากการเกิดเหตุการณ์ที่ดีในชีวิต คือ การสู่ขวัญในวาระที่ทำให้เกิดสิริมงคล เป็นเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในช่วงของฤกษ์ยามยามดี เป็นเหตุการณ์ที่แสดงถึงความรัก ความสามัคคี ร่วมจิตร่วมใจในการจัดงานพิธีสู่ขวัญ ซึ่งได้แก่ การสู่ขวัญงานแต่ง การสู่ขวัญงานบวช การสู่ขวัญขึ้นบ้านใหม่ การสู่ขวัญฉลองตำแหน่ง การสู่ขวัญผูกเสี่ยว การสู่ขวัญการกลับมาบ้าน เป็นต้น การสู่ขวัญเหล่านี้เพื่อให้เกิดความเป็นสิริมงคลยิ่งขึ้น

2. การสู่ขวัญเนื่องมาจากการเกิดเหตุการณ์ที่ไม่ดีในชีวิต คือ การสู่ขวัญเพื่อแก้ไขความเจ็บไข้ได้ป่วย ความทุกข์ ความไม่สบายอกไม่สบายใจ ให้ได้รับการแก้ไขหรือดูแลรักษาให้ดีขึ้น ซึ่งการสู่ขวัญเนื่องมาจากการเกิดเหตุการณ์ที่ไม่ดีในชีวิต ได้แก่ การสู่ขวัญคนป่วย

การสู่วัณคนไปทำงานเมืองนอก การสู่วัณคนไปทหาร การสู่วัณคนเกิดอุบัติเหตุหรือเกิดเหตุร้ายต่าง ๆ ที่ทำให้เสียชีวิต การสู่วัณคนทำเพื่อสะเดาะเคราะห์ให้หายจากเสนียดจัญไรต่าง ๆ เพื่อเรียกขวัญให้ขวัญนั้นมาอยู่กับเนื้อกับตัว ทำให้จิตใจของผู้ที่มีความสุขสบายหายจากเคราะห์ร้ายต่าง ๆ และเพื่อให้มีกำลังใจดีขึ้น

3.1.3 การถ่ายทอดองค์ความรู้ของการสู่วัณในการดูแลสุขภาพทางจิต

จากการศึกษาถึงองค์ความรู้ของการสู่วัณ จากหมอสู้วัณในพื้นที่ตำบลท่าลาด อำเภอชุมพวง จังหวัดนครราชสีมา ทั้ง 14 คน การเกิดองค์ความรู้ของการสู่วัณนั้นมีแหล่งที่มาขององค์ความรู้อยู่ 3 ประการ คือ

1. องค์ความรู้ที่เกิดจากการถ่ายทอดของอาจารย์ผู้ศิษย์ เป็นองค์ความรู้ที่เกิดขึ้นจากความสนใจที่ต้องการเป็นหมอสู้วัณ จึงได้ไปขอฝากตัวเป็นศิษย์เพื่อรับการประสิทธิ์ประสาทวิชาความรู้ทางด้านการสู่วัณ ซึ่งผู้เป็นอาจารย์ก็อาจจะมีเทคนิควิธีการถ่ายทอดองค์ความรู้ที่แตกต่างกัน แต่ส่วนใหญ่แล้วการถ่ายทอดจะกระทำโดยการให้ลูกศิษย์ติดตามตนเองเพื่อเป็นลูกมือคอยช่วยเหลือในงานพิธีสู่วัณต่างๆ โดยจะสอนตั้งแต่ให้รู้จักจัดเตรียมร่างกาย(เครื่องใช้ไม้สอย) ในการสู่วัณ ประเภทต่าง ๆ สอนโดยการบอกให้จดบทสู่วัณประเภทต่าง ๆ การท่องบทสู่วัณให้ฟังแล้วให้ศิษย์ท่องตาม หากศิษย์มีความเข้าใจมีความตั้งใจจริงก็จะสามารถเรียนรู้ได้อย่างรวดเร็ว

2. องค์ความรู้ที่เกิดจากการศึกษาด้วยตนเอง เป็นองค์ความรู้ที่หมอสู้วัณได้จากการศึกษาจากตำราและหนังสือที่เกี่ยวกับการสู่วัณ บทสวดมนต์ มนต์พิธีต่าง ๆ รวมทั้งหนังสือที่เกี่ยวกับประเพณีและวัฒนธรรมของชาวอีสานซึ่งตำราและหนังสือเหล่านั้น ได้แก่ ตำราพรหมชาติ หนังสือสู่วัณประเภทต่าง ๆ หนังสือฮีดลิบสอง – กลองลิบสี่ หนังสือมูลมังดั้งเดิมอีสาน หนังสือมรดกอีสาน หนังสือคชชาวนบ้านอีสาน หนังสือภูมิปัญญาอีสาน หนังสือสวดมนต์ เป็นต้น ซึ่งหมอสู้วัณมักจะหาเวลาว่างจากการทำงานหรือว่างจากภารกิจประจำวันมาทบทวนบทสู่วัณเพื่อให้จำได้แม่นยำยิ่งขึ้น แต่บางครั้งเพื่อป้องกันการหลงลืมบทสู่วัณ หมอสู้วัณก็มักจะเปิดตำราอ่านบทสู่วัณในงานพิธีจริงนั้นเลย

3. องค์ความรู้ที่เกิดจากประสบการณ์ เป็นองค์ความรู้ที่เกิดจากความสนใจของหมอสู้วัณตั้งแต่ก่อนที่จะเป็นหมอสู้วัณจนถึงปัจจุบัน ซึ่งเป็นความรู้จากการศึกษาหาความรู้ในสถานการณ์ต่าง ๆ เช่น การได้ติดตามดูวิธีการสู่วัณจากหมอสู้วัณคนอื่น ความรู้จากครูพักลักจำ ความรู้จากการศึกษาเปรียบเทียบการสู่วัณของหมอสู้วัณคนอื่น ความรู้จากการปรุงแต่งการอ่านทำนองบทสู่วัณ

4. สู่วัณให้น่าฟัง ความรู้จากการกล่าวบทสู่วัณให้ครอบคลุมไม่ตกหล่น ซึ่งเป็นการเพิ่มพูนประสบการณ์ให้มีมากขึ้นเรื่อย ๆ จนเกิดความชำนาญ

จากแหล่งที่มาที่ทำให้เกิดองค์ความรู้ของการสู่ขวัญ สามารถบอกได้ว่าหมอสู่ขวัญบางคนจะมีแหล่งที่มาขององค์ความรู้ได้ทั้ง 3 ประการ คือ องค์ความรู้ที่เกิดจากการถ่ายทอดของอาจารย์สู่ศิษย์ การศึกษาด้วยตนเอง และเกิดจากประสบการณ์ แต่หมอสู่ขวัญทุกคนจะมีแหล่งที่มาขององค์ความรู้อย่างน้อย 2 ประการ คือ องค์ความรู้ที่เกิดจากการศึกษาด้วยตนเองและจากประสบการณ์ ส่วนมูลเหตุที่มาเป็นหมอสู่ขวัญนั้นมียุ 2 ประการ คือ ประการแรกเป็นความสนใจและตั้งใจที่จะเป็นหมอสู่ขวัญของตัวเอง ดังที่ พ่อใหญ่จารย์พรมมา นานบุญ กล่าวว่า “ตนเองมีความสนใจศาสตร์ของการสู่ขวัญตั้งแต่ยังหนุ่ม หลังจากทีลาสิกขาจากการเป็นพระแล้วได้ไปฝากตัวเป็นศิษย์เรียนวิชาการสู่ขวัญจากพ่อใหญ่จารย์พวน และหาประสบการณ์การสู่ขวัญเรื่อยมาจนอายุ 50 ปี จึงได้ทำการสู่ขวัญให้กับผู้อื่น” (จากการสัมภาษณ์ มกราคม 2549) ส่วนประการที่สอง เกิดจากการที่ชาวบ้านมีความเห็นพร้อมต้องกันว่าเป็นบุคคลที่เหมาะสม จึงได้ร้องขอเชิญให้เป็นหมอสู่ขวัญ เช่น พ่อใหญ่นวน นามพันเมือง พ่อใหญ่สมพงษ์ ภูตะดา และพ่อใหญ่เกล่อม ชื่นชม ที่ชาวบ้านส่วนใหญ่เห็นพร้อมต้องกันว่าเป็นผู้ประพฤติดี มีความรู้ อยู่ในศีลธรรม จึงเชิญให้เป็นหมอสู่ขวัญประจำหมู่บ้าน (จากการสัมภาษณ์ มกราคม 2549) ซึ่งประการที่สองนี้ได้แสดงถึงความจำเป็นที่จะต้องมีหมอสู่ขวัญ เนื่องจากถ้าไม่มีหมอสู่ขวัญมาทำพิธีในงานแต่ง งานบวช งานขึ้นบ้านใหม่ งานสำคัญเหล่านี้ก็จะไม่สามารถเกิดขึ้นได้เลย และหากจะไปเชิญหมอสู่ขวัญจากหมู่บ้านอื่นมาทำพิธีสู่ขวัญให้บางครั้งก็อาจจะเกิดความยุ่งยากไม่สะดวก หรือหมอสู่ขวัญก็อาจจะรับงานไว้มากพอแล้ว จึงเป็นการไม่สะดวกที่จะมาทำพิธีสู่ขวัญให้เช่นกัน ดังนั้นชาวบ้านจึงเห็นถึงความสำคัญที่จะต้องมีความรู้ประจำหมู่บ้าน และถึงแม้ว่าผู้ที่มาจะเป็นหมอสู่ขวัญจะมีความรู้ความชำนาญในการกล่าวบทสู่ขวัญ รู้ระเบียบขั้นตอนทุกขั้นทุกตอนเป็นอย่างดี ก็ยังไม่สามารถเป็นผู้นำในการทำพิธีสู่ขวัญได้ จนกว่าจะมีอายุได้ 50 ปีขึ้นไป เนื่องจากโบราณจารย์ได้สอนไว้ว่า หมอสู่ขวัญคนใดเป็นผู้ทำพิธีสู่ขวัญตอนที่อายุยังไม่ถึง 50 ปี อายุจะสั้น หรือไม่ก็จะทำให้สถิติไม่ดี ส่วนผู้หญิงก็ไม่สามารถเป็นหมอสู่ขวัญได้เพราะจะทำให้กลายเป็นปอบ ซึ่งคุณลักษณะของหมอสู่ขวัญที่ดี ได้แก่

1. เคยบวชเรียนมาก่อน ถ้าเป็นถึงขั้นระดับ “จารย์” ได้ยิ่งดี
2. มีความประพฤติดีอยู่ในศีลในธรรม
3. เป็นคนที่มีจิตใจที่ดี มีความเมตตา
4. เป็นผู้ที่ชอบเหลือหรือมีส่วนร่วมในงานสำคัญต่าง ๆ ของหมู่บ้าน
5. เป็นผู้ที่มีความสุขดี ความจำดี ไม่หลงลืม
6. เป็นผู้ที่มีเสียงดี เวลาที่กล่าวบทสู่ขวัญจะไพเราะน่าฟัง
7. มีความสามารถที่จะกล่าวบทสู่ขวัญได้ครอบคลุมทุกกรณี

8. ถ้าเป็นหอมมอหรือหอมอด้วยจะดีมาก เพราะการสู่วัณูบางประเภทต้อง
 คุกคาม

9. มีความสามารถในการสู่วัณูประเภทต่าง ๆ ได้หลายประเภท

3.2 วิธีการดูแลรักษาสุขภาพทางจิต

การดูแลรักษาสุขภาพทางจิตประชาชนโดยหอมสู่วัณูนั้น มีองค์ประกอบที่สำคัญ 3
 องค์ประกอบ คือ

3.2.1 รูปแบบของการสู่วัณูในการดูแลรักษาสุขภาพทางจิต

จากการศึกษาถึงรูปแบบวิธีการของการดูแลรักษาสุขภาพของหอมพื้นบ้านภาค
 อีสาน สามารถจัดประเภทของหอมพื้นบ้านภาคอีสาน ตามวิธีการดูแลรักษาสุขภาพได้ 3 ประเภท
 ดังนี้

1. การดูแลรักษาสุขภาพที่ใช้พิธีกรรม ได้แก่ หอมสู่วัณู หอมธรรม เฒ่าจ้ำ หอม
 มอหรือหอมอ
2. การดูแลรักษาสุขภาพที่ไม่ใช้พิธีกรรม ได้แก่ หอมสมุนไพร หอมคำแย
 หอมจับเส้น
3. การดูแลรักษาสุขภาพแบบผสมผสาน ได้แก่ หอมมนต์หรือหอมเป่า หอม
 น้ำมันหรือหอมกระดูก

จากการจัดประเภทของหอมพื้นบ้านภาคอีสานตามวิธีการดูแลรักษาสุขภาพ สรุป
 ได้ว่า การดูแลรักษาสุขภาพทางจิตโดยหอมสู่วัณู เป็นการดูแลรักษาสุขภาพที่ใช้พิธีกรรม ซึ่งมี
 พื้นฐานที่มาจากความเชื่อทางด้านวัฒนธรรมในการดำเนินชีวิต กับความเชื่อในเรื่องของ
 การเจ็บป่วย โดยได้แบ่งตามเหตุที่ต้องมีการสู่วัณูในการดูแลรักษาสุขภาพทางจิตประชาชน ซึ่ง
 แบ่งได้ 2 ประเภท คือ การสู่วัณูอันเนื่องมาจากการเกิดเหตุการณ์ที่ดีและไม่ดีในชีวิต ซึ่งสามารถ
 อธิบายได้ ดังนี้

1. การสู่วัณูเนื่องมาจากการเกิดเหตุการณ์ที่ดีในชีวิต เป็นความเชื่อของชาวอีสาน
 ที่ว่าการจะจัดพิธีสู่วัณูในงานมงคลใด ๆ ก็ตามสิ่งแรกที่จะต้องให้ความสำคัญก็คือ ฤกษ์ยามเพื่อ
 ความเป็นสิริมงคลของตัวผู้รับการสู่วัณูและญาติพี่น้องโดยได้มีแบบแผนประเพณีปฏิบัติมาตั้งแต่
 ครั้งโบราณ ซึ่งกล่าวได้ดังนี้

การสู่วัณูงานแต่ง งานบวช งานขึ้นบ้านใหม่ มักนิยมจัดในช่วงเดือน 4 (มีนาคม)
 เดือน 6 (พฤษภาคม) ซึ่งเป็นเดือนคู่ ส่วนเดือน 8 (กรกฎาคม) ก็จัดได้แต่ต้องรีบจัดก่อนวัน
 เข้าพรรษา

การสู่ขวัญงานฉลองตำแหน่ง จัดได้ทุกเดือนแต่ให้ดูฤกษ์ยามของช่วงเวลาและวันที่เป็นมงคล

การสู่ขวัญในงานเหล่านี้จะมีเครื่องใช้ไม้สอย ที่มีลักษณะคล้ายกัน เครื่องประกอบพิธีกรรมการสู่ขวัญที่สำคัญ คือ บายศรีหรือพาขวัญ ซึ่งเป็นเครื่องประกอบในพิธีทำขวัญ เนื่องจากพิธีสู่ขวัญ จะมีข้าว ขนม ข้าวต้ม เป็นเครื่องประกอบอันสำคัญ พาขวัญหรือขันบายศรี ก่อนทำพิธีสู่ขวัญต้องมีการจัดพาขวัญหรือขันบายศรี

พาขวัญหรือขันบายศรี หมายถึง ภาชนะใส่เครื่องบูชาในการเรียกขวัญ เครื่องประกอบนี้จะทำจากพานหรือขันแล้วตกแต่งให้สวยงามโดยทำด้วยใบไม้ เช่น ใบตองกล้วย โดยนำมาพับเป็นกรวยหรือพับเป็นจีบ เป็นมุมแหลมแล้วเย็บซ้อนกันอย่างสวยงาม อาจจัดเป็นบายศรีชนิด 3 ชั้น 5 ชั้น หรือ 7 ชั้น แล้วแต่ความเหมาะสมและความต้องการของผู้จัดพิธี บายศรีแต่ละชั้น จะมีพานรองรับโดยชั้นล่างมีขนาดใหญ่และชั้นถัดไปมีขนาดเล็ก ลดหลั่นกันตามลำดับ แต่ละชั้นประกอบด้วยดอกไม้อย่างสวยงาม ชั้นสูงสุดมีฝ้ายผูกแขน และเทียนเวียนหัว(เทียนที่มีความยาววัดรอบศีรษะของผู้รับการสู่ขวัญ) ภายในบายศรีจะมีเครื่องขวัญ เช่น เมี่ยง หมาก ข้าวเปลือก ข้าวสาร กล้วย อ้อย ข้าวต้มมัด ไก่ ไข่ต้ม เนื้อ ปลา ข้าวเหนียวหนึ่ง นอกจากนี้มีเครื่องประกอบซึ่งเป็นเครื่องแต่งตัวของผู้เป็นเจ้าของขวัญ เรียกว่า พาเสื้อพาผ้า ตั้งไว้ข้างขันบายศรี และเครื่องคาย (เครื่องบูชา) ของหมอสู่ขวัญผู้ทำพิธีตั้งไว้ข้างขันบายศรีด้วย

การสู่ขวัญเป็นพิธีเชิญหรือเรียกขวัญ เพื่อเป็นสิริมงคลแก่ผู้รับการสู่ขวัญซึ่งเป็นพิธีกรรม สำคัญของชีวิต มักทำการสู่ขวัญเพื่อให้มีความสุขความเจริญก้าวหน้าหรือให้พบแต่สิ่งที่ดีงามยิ่ง ๆ ขึ้น

2. การสู่ขวัญเนื่องมาจากการเกิดเหตุการณ์ที่ไม่ดีในชีวิต เป็นความเชื่อของชาวอีสานเกี่ยวกับการเจ็บป่วย ความไม่สบายอกไม่สบายใจ การสู่ขวัญเป็นวิธีการหนึ่งที่สามารถช่วยแก้ไขเหตุดังกล่าวได้ ซึ่งการสู่ขวัญในรูปแบบนี้ก็มีการดูฤกษ์ยามเช่นกัน โดยอธิบายได้ดังนี้

การสู่ขวัญคนป่วย เป็นการสู่ขวัญให้กับคนป่วยที่มีสาเหตุจากเหตุการณ์ต่าง ๆ เช่น อุบัติเหตุ หรือคนป่วยที่มีอาการอื่น ๆ เช่น อาการกินไม่ได้นอนไม่หลับ รู้สึกไม่สบายเนื้อไม่สบายตัว อาการชูกหมอมไม่มีแรง แน่นหน้าอกหายใจไม่อิ่ม และอาการไข้เรื้อรัง เป็นต้น โดยจะทำการสู่ขวัญคนป่วยที่บ้านในวันอังคาร ซึ่งชาวอีสานถือว่าเป็นวันแข็ง (การสู่ขวัญในวันอังคารนี้จะได้ผลดี) หรือวันอื่นแล้วแต่ความสะดวกและสู่ขวัญคนป่วยได้ตั้งแต่วเวลาหลังเที่ยงวันเป็นต้นไป โดย มักมักสู่ขวัญคนป่วยในตอนเย็นเพราะว่างเว้นจากภารกิจประจำวันญาติพี่น้องมีความสะดวกที่จะมาร่วมงาน

การสู่ขวัญประเภทเสียเคราะห์ เป็นการสู่ขวัญให้ผู้ที่กำลังมีเคราะห์ ซึ่งจะรู้ได้จากความรู้สึกของตัวเองว่ากำลังมีเคราะห์หรือรู้ได้จากการทำนายทายทักของหมอมอหรือหมอดู โดยจะทำการสู่ขวัญประเภทเสียเคราะห์ในวันอังคารเช่นกัน ซึ่งชาวอีสานถือว่าเป็นวันแข็ง สิ่งอัปมงคลจะไม่มารังควานและจะสู่ขวัญได้ตั้งแต่วេลาลงเที่ยงวันเป็นต้นไป

การสู่ขวัญประเภทแต่งแก้ บูชาโชค จะเป็นการสู่ขวัญต่อเนื่องจากการสู่ขวัญประเภทเสียเคราะห์ กล่าวคือเมื่อสู่ขวัญประเภทเสียเคราะห์ เพื่อแก้ไขสิ่งไม่ดีที่เกิดขึ้นหรือเพื่อให้เกิดความสบายใจแล้ว ก็จะสู่ขวัญประเภทแต่งแก้ เพื่อให้ความทุกข์ความไม่สบายใจหายไปอย่างสิ้นเชิง และเพื่อให้รับโชคลาภความเป็นสิริมงคลขึ้นมาแทน จากนั้นจึงสู่ขวัญประเภทบูชาโชค ซึ่งหมายความว่าเมื่อได้รับโชคลาภจากการสู่ขวัญประเภทแต่งแก้แล้วก็จะสู่ขวัญประเภทบูชาโชค เพื่อให้ได้รับโชคลาภและความเป็นสิริมงคลยิ่ง ๆ ขึ้นเป็นทวีคูณ การสู่ขวัญประเภทแต่งแก้ และบูชาโชค ก็มักจะทำพิธีในวันอังคารเช่นกัน แต่เนื่องจากความเชื่อของชาวอีสาน ก็จะมีการสู่ขวัญประเภทแต่งแก้และบูชาโชคไปพร้อมในเวลาเดียวกัน โดยจะทำในช่วงเดือน 6 (พฤษภาคม) ของทุกปี เพื่อให้เกิดความสบายใจ แก้ไขสิ่งไม่ดีต่าง ๆ เพื่อให้เกิดความเป็นสิริมงคล มีความสุข มีโชคลาภยิ่ง ๆ ขึ้น โดยไม่จำเป็นต้องมีการสู่ขวัญประเภทเสียเคราะห์ก็ได้

การสู่ขวัญประเภทเสียเคราะห์ร้อน เป็นการสู่ขวัญหรือการเรียกขวัญประเภทหนึ่งที่ทำหลังจากเกิดเหตุการณ์อย่างใดอย่างหนึ่งจนทำให้มีผู้เสียชีวิต ตกใจ รู้สึกไม่สบายใจ เป็นเหตุการณ์ปัจจุบันทันด่วน เกิดขึ้นสด ๆ ร้อน ๆ ซึ่งสามารถทำได้ทันทีหลังจากที่ประสบพบเจอเหตุการณ์ไม่ดีเหล่านั้น ตัวอย่างของเหตุการณ์ที่มีการสู่ขวัญประเภทเสียเคราะห์ร้อน ได้แก่

1. กิ่งกำว้างขึ้นตัว
2. งูเลื้อยเข้าบ้าน
3. จิ้งจกตกลงมาตายต่อหน้า
4. นกแสกร้องทักตอนกลางวัน
5. หมาก่อนตอนกลางวัน
6. หม้อข้าวคว่ำ
7. หมากะยั่วใส่
8. หอยจับขา
9. นิ่งข้าวเป็นสีแดง
10. รุ้งกินน้ำในคุ่ม
11. นกบินตกลงมาตายต่อหน้า
12. แก้วน้ำแตกคามือ

13. ฟาผาดันไม้ไผ่ที่บ้านหรือในที่ดินของตน

14. เหตุการณ์อื่น ๆ ที่ทำให้รู้สึกเสียขวัญ หรือเกิดความไม่สบายใจ

สำหรับเครื่องใช้ไม้สอยของการสู่ขวัญในรูปแบบของการดูแลสุขภาพทางจิตเนื่องมาจากการเกิดเหตุการณ์ที่ไม่ดีในชีวิตจะมีลักษณะแตกต่างจากรูปแบบของการดูแลสุขภาพทางจิตเนื่องมาจากการเกิดเหตุการณ์ที่ดีในชีวิต คือ

การสู่ขวัญคนป่วย คนเกิดอุบัติเหตุ การสู่ขวัญประเภทเสียเคราะห์ แต่งแก้ บูชาโชค จะมีลักษณะคล้ายกัน โดยได้จัดเครื่องสักการะไว้ ดังนี้

1. เทียนsobหั่ว(เทียนวัดรอบสิริชะ)	1	เล่ม
2. เทียนยาว 1 สอก	1	เล่ม
3. เทียนยาว 1 คืบ	1	เล่ม
4. เทียนยาวค่าใจมือ (จากปลายนิ้วถึงกลางฝ่ามือ)	1	เล่ม
5. เทียนยาวค่าคิง (เทียนยาวจากเอวถึงคอ)	1	เล่ม
6. จีบหมาก (เมี่ยง)		เท่าอายุ

7. ข้าวดำ ข้าวแดง ข้าวเหลือง ข้าวดอกแดง ดอกไม้ น้ำส้มป่อย เสวตฉัตร พวงห้อย 4 แฉ 9 ห้อย ขาวแฉละ 1 สอก 1 โทง รูปแฉ้ง 1 รูป รูปคน 1 รูป หลักโทงยาว 1 สอก 9 หลัก ปัก 9 หลัก หลักฝ้ายแดง 2 หลัก ฝ้ายดำ 2 หลัก ฝ้ายขาว 2 หลัก ฝ้ายเหลือง 2 หลัก ดอกฝ้าย 1 หลัก ค้ายสายสิญจน์อ้อมโทงยาว 1 วา 1 เส้น เส้นผม 1 เส้น ตัดเล็กมือใส่ด้วยนิ้วละ 1 ชิ้น และเศษเสื้อผ้าของผู้รับการสู่ขวัญ

ส่วนการเสียเคราะห์ร้อน จะมีเครื่องประกอบในพิธีกรรมน้อยกว่า คือ จะมีเพียงข้าวดำ ข้าวเหลือง ข้าวขาว อย่างละ 1 ปั้น เทียนอีก 1 เล่ม จัดใส่ไว้ในกระทงหน้าวัว (กระทงรูป 3 เหลี่ยม) และมีขันธ 5 ซึ่งจะมีดอกไม้สีขาว 5 คู่ และเทียนขาวอีก 5 คู่

3.2.2 หน้าที่ของการสู่ขวัญในการดูแลสุขภาพทางจิต

จากแนวคิดของหมอสู่ขวัญในการดูแลสุขภาพจิตประชาชน หมอสู่ขวัญมีแนวความคิดว่าได้มีโอกาสช่วยเหลือมนุษย์ให้หายจากความทุกข์ ความไม่สบายใจ ความเจ็บไข้ได้ป่วยต่าง ๆ และมีโอกาสได้สืบสานวัฒนธรรมในการดูแลสุขภาพของชาวอีสาน แต่สำหรับหน้าที่ในการดูแลสุขภาพทางจิต ผู้วิจัยมุ่งที่จะอธิบายถึงหน้าที่ของพิธีกรรมการสู่ขวัญและหน้าที่ของหมอสู่ขวัญในการดูแลสุขภาพทางจิตประชาชน ดังนี้

1. หน้าที่ของพิธีกรรมการสู่ขวัญในการดูแลสุขภาพทางจิตประชาชน

การสู่ขวัญเป็นพิธีกรรมอย่างหนึ่งของชาวอีสาน ที่เป็นวัฒนธรรมที่เกิดจากภูมิปัญญาของชาวอีสานที่สร้างขึ้นเพื่อเป็นสัญลักษณ์ที่ใช้ในการดูแลจิตใจ เมื่อได้ประกอบพิธี

สู่ขวัญไปแล้ว ผู้รับการสู่ขวัญจะมีความสุขสบายใจ มีความหวัง มีพลังในชีวิต หายจากการเจ็บป่วย เพราะเชื่อมั่นว่าพิธีกรรมการสู่ขวัญจะนำไปสู่ผลที่ได้คาดหวังไว้

พิธีกรรมการสู่ขวัญเป็นวิธีการที่มีจุดประสงค์ในการเพิ่มความเป็นสิริมงคลให้เกิดความร่วมมือกันเป็นสุขในการดำเนินชีวิต และแก้ไขเยียวยาอาการเจ็บไข้ได้ป่วยทั้งทางกายและทางใจ เพราะชีวิตของคนเราประกอบด้วยกายและใจ เมื่อกายป่วยจิตใจก็อ่อนแอ เศร้าหมอง ขณะเดียวกันเมื่อใจอ่อนแอเศร้าหมอง กายก็ป่วยไปด้วย

พิธีกรรมการสู่ขวัญนอกจากเน้นในเรื่องของจิตใจแล้ว ยังเน้นเรื่องของสัญลักษณ์หรือสิ่งที่ใช้แทนค่าอีกสิ่งหนึ่ง ดังจะเห็นได้จากข้าวของเครื่องใช้ในการประกอบพิธีการสู่ขวัญ ซึ่งแสดงถึงความหมายที่บอกผ่านให้เกิดคุณค่าทางจิตใจ โดยจะเห็นได้จากเครื่องประกอบพิธีกรรมการสู่ขวัญเนื่องมาจากการเกิดเหตุการณ์ที่ดีและไม่ดีในชีวิต

1. เครื่องประกอบพิธีกรรมการสู่ขวัญเนื่องมาจากการเกิดเหตุการณ์ที่ดีในชีวิต ซึ่งจะมีการจัดเตรียมไว้อย่างพร้อมเพียง และตกแต่งด้วยความสวยงาม โดยมีความหมายตามตัวอย่างเช่น

1) บายศรี โดยจะจัดใส่พานหรือขัน เป็นภาชนะใส่เครื่องบูชาในการสู่ขวัญหรือเรียกขวัญ การใส่พานและขันในการใส่เครื่องบูชาเป็นการให้ความสำคัญกับภาชนะที่ใส่เครื่องบูชา เพราะพานหรือขันที่ใช้ในพิธีสู่ขวัญจะต้องเก็บไว้อย่างดีไม่เอามาใช้ในชีวิตประจำวันทั่วไป การจัดตกแต่งบายศรีด้วยความสวยงาม แสดงถึงความเคารพต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งปวงที่จะปกป้องคุ้มครองผู้รับการสู่ขวัญ การจัดชั้นของบายศรี เป็น 3 ชั้น 5 ชั้น 7 ชั้น แสดงถึงการให้ความสำคัญของผู้รับการสู่ขวัญ หรือความสำคัญของงานนั้น ถ้าหากบายศรียังมีหลายชั้นจะบ่งบอกถึงความสำคัญของงานมากขึ้นเท่านั้น แต่ปัจจุบันมักจัดตามสภาพเศรษฐกิจหรือจัดแล้วแต่ความเหมาะสม

2) เครื่องขวัญ เช่น เมี่ยง หมาก ข้าวเปลือก ข้าวสาร กล้วย อ้อย ข้าวต้มมัด ไข่ต้ม เนื้อ ปลา เป็นต้น เครื่องขวัญเหล่านี้ จัดเพื่อเป็นเครื่องบรรณาการแด่สิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งปวงที่จะมาปกป้องคุ้มครองผู้รับการสู่ขวัญ และจะส่งผลย้อนกลับให้เกิดความอุดมสมบูรณ์

3) เครื่องสักการะ ได้แก่ ดอกไม้ ธูป เทียน เป็นสิ่งของที่ใช้แสดงถึงความเคารพต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งปวง

4) ฝ้ายผูกแขน (สายสิญจน์ผูกแขน) เป็นของมงคลได้จากการทำพิธีกรรมเมื่อผูกแขนกับผู้ใดแล้วจะเกิดสิริมงคลขึ้นในชีวิต

2. เครื่องประกอบพิธีกรรมการสู่ขวัญเนื่องมาจากการเกิดเหตุการณ์ที่ไม่ดีในชีวิต เป็นการเตรียมเครื่องประกอบพิธีกรรมการสู่ขวัญในการดูแลรักษาอาการเจ็บไข้ได้ป่วยต่าง ๆ โดยมีความหมายตามตัวอย่าง เช่น

1) กระทง 9 ห่อง และกระทงหน้าวัว เป็นกระทงที่ใช้ใส่เครื่องเช่น ไหว้ผีเจ้าที่ที่ทำให้เกิดการเจ็บป่วย

2) เครื่องเช่น ไหว้ต่าง ๆ เช่น ข้าวดำ ข้าวแดง ข้าวเหลือง ข้าวดอกแสด ดอกไม้ เนื้อย่าง ปลาย่าง ปลาร้า ผลไม้ เป็นเครื่องเช่น ไหว้ให้เป็นอาหารแก่ผีเจ้าที่เพื่อให้เกิดความพึงพอใจ

3) รูปคน ใช้เป็นสัญลักษณ์แทนตัวของผู้รับการสู่ขวัญ เป็นการถ่ายทอดสิ่งอัปมงคลให้กับรูปคน ตัวผู้รับการสู่ขวัญจะได้หายจากการเจ็บป่วย เพราะสิ่งอัปมงคลถูกถ่ายทอดไปแล้ว

จากตัวอย่างของเครื่องประกอบพิธีกรรมการสู่ขวัญอันเนื่องมาจากการเกิดเหตุการณ์ที่ดีและไม่ดีในชีวิต จะเห็นได้ว่าอุปกรณ์ทุกชิ้นมีความหมายมีความสำคัญและเป็นสัญลักษณ์ที่ใช้แทนสิ่งของอีกอย่างหนึ่งได้ นอกจากเครื่องใช้ไม้สอยหรืออุปกรณ์การประกอบพิธีกรรมการสู่ขวัญที่เป็นสัญลักษณ์และมีความหมายแล้ว ยังต้องมีบทสู่ขวัญ หรือบทสวดขวัญ เพราะพิธีกรรมจะต้องกล่าวเรียกอัญเชิญสิ่งศักดิ์สิทธิ์ หรือผีเจ้าที่มาร่วมรับรู้ รับฟัง ในความปรารถนาของผู้รับการสู่ขวัญเพื่อจะได้คลบแคลความ สุขสมหวังหรือหายจากการเจ็บไข้ได้ป่วยและเพื่อให้เกิดสิริมงคลในชีวิตเกิดความสบายใจ คลายความกังวล และหายจากการเจ็บป่วย

2. หน้าที่ของหมอสู่ขวัญในการดูแลสุขภาพทางจิตประชาชน

หมอสู่ขวัญเป็นหมอพื้นบ้านภาคอีสานประเภทหนึ่ง อาจมีชื่อเรียกได้หลายชื่อตามส่วนต่าง ๆ ของภาคอีสาน เช่น หมอขวัญ หรือหมอสูตรขวัญ หรือหมอสูตรขวัญ และหมอพราหม์ หรือพราหม์ หมอสู่ขวัญเป็นผู้ที่ทำหน้าที่เป็นผู้นำในการประกอบพิธีการสู่ขวัญในงานสำคัญต่าง ๆ ได้แก่ สู่ขวัญงานแต่ง สู่ขวัญงานบวช สู่ขวัญขึ้นบ้านใหม่ สู่ขวัญฉลองตำแหน่ง หรืองานสู่ขวัญประเภทเสียเคราะห์ แต่งแก้ ภูเขาโชค การสู่ขวัญคนป่วย การสู่ขวัญคนเกิดอุบัติเหตุ เป็นต้น ซึ่งงานสำคัญต่าง ๆ เหล่านี้จะขาดหมอสู่ขวัญซึ่งเป็นผู้นำในการประกอบพิธีกรรมไม่ได้เลย นอกจากหมอสู่ขวัญจะเป็นผู้นำในการประกอบพิธีสู่ขวัญประเภทต่าง ๆ แล้ว หมอสู่ขวัญยังเป็นสัญลักษณ์ของคนดี โดยสังเกตได้จากหมอสู่ขวัญจะเป็นผู้ประพฤติตนอยู่ในศีลในธรรม ไม่กินเหล้า ไม่สูบบุหรี่ ดังที่ พ่อใหญ่จารย์บุญศรี ปักกระนัง ที่ชาวบ้านหมู่ที่ 7 บ้านลุงประจักษ์ ได้เล่าให้ฟังว่า พ่อใหญ่จารย์บุญศรี เป็นหมอสู่ขวัญที่ประพฤติดี อยู่ในศีลธรรม ไม่ข้องเกี่ยวกับอบายมุข เมื่อไปทำพิธีสู่ขวัญให้กับผู้ใดแล้วนั้น จะรู้สึกถึงความสะอาดบริสุทธิ์ในตัวของผู้รับการสู่ขวัญทำให้เกิดความรู้สึกเลื่อมใส ศรัทธามากยิ่งขึ้น (จากการสัมภาษณ์ มกราคม 2549) เวลาชาวบ้านมีปัญหา

ต่าง ๆ ที่ต้องการความช่วยเหลือ ก็มักจะมาปรึกษาหมอสู่วัณ หมอสู่วัณจะให้แนวคิด แนวปฏิบัติที่ดีเสมอ นอกจากนั้นหมอสู่วัณยังทำหน้าที่เป็นปราชญ์ของหมู่บ้าน เนื่องจากหมอสู่วัณทุกคนเคยบวชเรียนมาก่อน ดังนั้นการรู้หนังสือหรือหลักในทางธรรมย่อมมีมากกว่าคนอื่น ประกอบกับหมอสู่วัณยังต้องหมั่นท่องตำรับตำราต่าง ๆ จึงทำให้มีความรู้เพิ่มมากยิ่งขึ้น

3.2.3. กระบวนการของการสู่วัณในการดูแลสุขภาพทางจิต

กระบวนการในการดูแลสุขภาพทางจิตโดยหมอสู่วัณเป็นพิธีเชิญหรือเรียกขวัญเพื่อ เป็นสิริมงคลกับผู้รับการสู่วัณ เป็นการให้กำลังใจ คลายความวิตกกังวลและแสดงความปรารถนาดีให้กับผู้ป่วยเพื่อให้มีจิตใจที่เข้มแข็งหายจากอาการเจ็บป่วย การสู่วัณจะมีกระบวนการ หรือขั้นตอนที่มีลักษณะคล้าย ๆ กัน ขึ้นอยู่กับว่าเป็นการสู่วัณที่มีมูลเหตุเนื่องมาจากในสิ่งที่ดีหรือไม่ดี โดยทั่ว ๆ ไป อาจทำได้ 2 วิธี แล้วแต่ความเชื่อ ความศรัทธา หรือความประสงค์ของผู้จัด โดยวิธีแรก เป็นการจัดให้มีการสู่วัณตามพิธีที่เคยปฏิบัติมา วิธีนี้เมื่อจัดพาขวัญหรือเครื่องขวัญเสร็จก็ทำพิธีสู่วัณในคราวเดียว ส่วนวิธีที่สอง จะจัดให้มีพิธีทางศาสนา ก่อนแล้วจึงทำพิธีบายศรีสู่วัณ คือ นิมนต์พระสงฆ์อย่างน้อย 5 รูป อาจเป็น 7 รูป หรือ 9 รูป มาเจริญพระพุทธมนต์ โดยตั้งบาตรหรือหม้อมันมนต์ มีด้ายสายสิญจน์วงรอบพิธี มีการไหว้พระ รับศีล พระสงฆ์เจริญพระพุทธมนต์โดย มีการถวายภัตตาหารเช้าหรือเพล ถวายเครื่องไทยทาน และรับพรจากพระสงฆ์ เสร็จแล้วพระสงฆ์สวดไชยมงคลคาถาพร้อมประพรมน้ำพระพุทธมนต์ เมื่อเสร็จพิธีทางพุทธศาสนาแล้ว จึงทำพิธีบายศรีสู่วัณ

จากการศึกษาข้างต้นผู้วิจัยจึงได้สรุปขั้นตอนของการสู่วัณออกเป็น 3 ขั้นตอน ดังนี้

1. ขั้นตอนก่อนพิธีสู่วัณ เป็นเรื่องของการเตรียมความพร้อมในการจัดงานพิธีสู่วัณ โดยเริ่มตั้งแต่การหาฤกษ์ยามโดยทางผู้จัดงานจะไปหาฤกษ์ยามจากหมอมอประจำหมู่บ้าน เมื่อได้ฤกษ์ยามมาแล้วจึงเป็นการจัดเตรียมข้าวของเครื่องใช้ต่าง ๆ ตามประเภทของงานสู่วัณ การเตรียมอาหารเลี้ยงแขก การเชิญหมอสู่วัณมาเป็นผู้ทำพิธีสู่วัณ การเชิญแขกผู้ร่วมงาน การจัดเตรียมสถานที่และการนิมนต์พระสงฆ์มาทำพิธีทางศาสนา (ขึ้นอยู่กับประเภทของการสู่วัณ) เป็นต้น

2. ขั้นตอนพิธีสู่วัณ เป็นช่วงวันเวลาในการจัดงานพิธีสู่วัณ โดยเริ่มจากพระสงฆ์ทำพิธีทางศาสนา (ขึ้นอยู่กับประเภทของการสู่วัณ) แล้วจึงต่อด้วยพิธีสู่วัณโดยหมอสู่วัณ ผู้มีความรู้ความชำนาญในทางเรียกขวัญ โดยให้ผู้รับการสู่วัณหรือเจ้าของขวัญนั่งพับเพียบใกล้ขันบายศรี โดยหันหน้าเข้าสู่ขันบายศรี และถ้าทำพิธีสู่วัณวันใด ก็จัดให้หันหน้าไปทางทิศราศรีประจำหรือทิศใดเป็นของวันนั้น เช่น วันอาทิตย์ ทิศอุดร วันจันทร์ ทิศหรดี วันอังคาร ทิศอีสาน วัน

พุทธ ติศบุรพา วันพฤหัสบดี ติศอาคเนย์ วันศุกร์ ติศพายัพ วันเสาร์ ติศทักษิณ และห้ามมิให้ผู้รับการสู่ขวัญหันหน้าไปสู่ทิศราหูประจำวันหรือทิศไฉนของวันนั้น คือ วันอาทิตย์ ติศทักษิณ วันจันทร์ ติศอีสาน วันอังคาร ติศหริต วันพุธ ติศปัจจิม วันพฤหัสบดี ติศพายัพ วันศุกร์ ติศอาคเนย์ และวันเสาร์ ติศอุดร คือ ตรงกันข้ามกับทิศไฉนเป็นนัยเอง เมื่อผู้รับการสู่ขวัญนั่งหันหน้าไปทางทิศไฉนเป็นที่เรียบร้อยแล้ว ให้ตั้งจิตอธิษฐาน ขอให้มีความสุข ความเจริญ ผู้สวดนั่งพับเพียบตรงกันข้ามกับผู้รับการสู่ขวัญ หากมีพระสงฆ์อยู่ ณ บริเวณที่ทำการสู่ขวัญก็กราบคารวะขอโอวาทท่านก่อน จึงเริ่มพิธีโดยผู้สวดทำการจุดเทียนเวียนหัว เสร็จแล้วผู้สวดนั่งพับเพียบประนมมือ จีบด้วยสายสิญจน์ ซึ่งวงรอบผู้รับการสู่ขวัญ แล้วผู้สวดกล่าวอัญเชิญเทวดาอารักษ์ให้ลงมาฟัง และเป็นสักขีพยานในพิธีด้วยความเคารพ และขอให้คลบนันดาลให้เจ้าของขวัญประสบแต่ความสุขความเจริญหรือหายจากเคราะห์กรรมและอาการเจ็บป่วยต่าง ๆ ในระหว่างนี้ผู้รับการสู่ขวัญและแขกผู้ร่วมงานจะต้องตั้งใจและทำจิตใจให้สงบจดจ่อในพิธีกรรมการสู่ขวัญเพื่อเป็นการเริ่มต้นให้ได้ผลตามที่ตั้งใจไว้

ลำดับต่อไปหมอสู่ขวัญจึงท่องนโมฯ 3 จบ ว่าไตรสรณคมน์ แสดงตนถึงพระรัตนตรัย คือ พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ ว่าพุทัง สรณัง คัจฉามิ ฯลฯ ไปจนถึง ตะติยมปี พุทัง สรณัง คัจฉามิ ฯลฯ และสวดพระพุทธคุณ พระธรรมคุณ พระสังฆคุณ คือ อิติปิโส ภควา ฯลฯ สวากขาโต ฯลฯ สุปฏิปันโน ฯลฯ จนจบ

เมื่อหมอสู่ขวัญสวดข้อความข้างต้นจบแล้ว หมอสู่ขวัญจึงกล่าวคำเชิญขวัญของผู้รับการสู่ขวัญก่อนเพื่อเป็นสิริมงคลแก่ผู้รับการสู่ขวัญและแขกผู้ร่วมงาน หลังจากนั้นหมอสู่ขวัญจะกล่าวคำสู่ขวัญตามวัตถุประสงค์ของการจัดงานสู่ขวัญหรือตามประเภทของงานสู่ขวัญ ในช่วงที่หมอสู่ขวัญกำลังกล่าวคำสู่ขวัญ ตัวผู้รับการสู่ขวัญและแขกผู้ร่วมงานจะต้องตั้งใจให้แน่วแน่ และต้องมีสมาธิในการรับฟังคำสวดขอพรจากสิ่งศักดิ์สิทธิ์เพื่อคลบนันดาลให้ประสบกับความสมหวังตามที่ได้ตั้งใจไว้ เมื่อหมอสู่ขวัญกล่าวคำสู่ขวัญเสร็จเรียบร้อยแล้วตามประเพณีของชาวอีสานจะต้องมีพิธี“มิดฟาย” ซึ่งหมอสู่ขวัญจะเป็นผู้ทำพิธีให้โดยลุกขึ้นจากท่านั่งพับเพียบมานั่งคุกเข่า จีบจอกน้ำอบน้ำหอมพร้อมกับดอกไม้ซึ่งบูชาในพานบายศรีนั้นขึ้นมา แล้วจึงว่าบทมิดฟาย เอาดอกไม้มาจุ่มลงในขันหรือจอกที่ใส่น้ำมิดฟาย บางแห่งบางงานก็ใช้น้ำสุราเหล้าขาวเป็นน้ำมิดฟายแทนโดยหมอสู่ขวัญจะรดไล่ศิรชะให้กับผู้รับการสู่ขวัญและผู้ที่อยู่ในงานสู่ขวัญ เมื่อทำการมิดฟายแล้ว ขั้นตอนสุดท้ายคือการผูกแขน โดยหมอสู่ขวัญจะใช้ฝ้ายผูกแขนที่เตรียมไว้ซึ่งอยู่ที่พานบายศรีมาผูกแขนให้กับผู้รับการสู่ขวัญ และผู้ร่วมงานจนครบทุกคนเป็นอันเสร็จพิธี

จากพิธีสู่ขวัญดังกล่าวนี้ตั้งแต่ การสวดมนต์บูชาพระรัตนตรัย การกล่าวคำเชิญขวัญ การกล่าวคำสู่ขวัญ การทำพิธีมิดฟายและการทำพิธีผูกแขน ผู้รับการสู่ขวัญและแขกผู้ร่วมงานจะต้องมีสมาธิและตั้งใจมั่นในระหว่างการทำพิธีสู่ขวัญเพื่อให้เกิดอานิสงส์ในการสู่ขวัญ

ครั้งนี้ ซึ่งอันธพาลดังกล่าวไม่ได้เกิดจากการสวดขอพรจากสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่คลั่งคลั่งให้ประสบความสำเร็จตามความปรารถนาแต่เพียงอย่างเดียวเท่านั้น แต่ยังเกิดจากคำอวยพรและความปรารถนาดีจากญาติมิตร และแขกผู้ร่วมงานที่มาแสดงความยินดีหรือความห่วงใยให้กับผู้รับการสู่ขวัญ

3. ขั้นตอนหลังพิธีสู่ขวัญ เป็นขั้นตอนที่เปิดโอกาสให้ผู้ร่วมพิธีสู่ขวัญได้ร่วมอวยพรให้กับผู้รับการสู่ขวัญ หลังจากนั้นจะเป็นการสังสรรค์ระหว่างญาติ มิตร เพื่อนฝูงหรือเป็นการเลี้ยงอาหารแขกผู้มาร่วมงาน ในวาระนี้ผู้คนที่มาร่วมงานจะถือโอกาส ทักทาย พุดคุย สอบถามถึงสารทุกข์สุกดิบต่าง ๆ เนื่องจากไม่ค่อยมีโอกาสได้เจอกันบ่อยนัก

จากการสังเกตและการเข้าร่วมกิจกรรมในพิธีสู่ขวัญอันเนื่องมาจากการเกิดเหตุการณ์ที่ดีและไม่ดีในชีวิต ทำให้ทราบถึงวิธีการดูแลรักษาสุขภาพทางจิตโดยหมอสู่ขวัญ ซึ่งประกอบด้วยรูปแบบที่ใช้พิธีกรรมในการดูแลรักษาสุขภาพทางจิต โดยมีองค์ประกอบที่สำคัญ ได้แก่ หมอสู่ขวัญ ผู้รับการสู่ขวัญ ผู้ร่วมพิธีสู่ขวัญ ฤกษ์ยาม สถานที่ อุปกรณ์เครื่องใช้ไม้สอย เป็นต้น ซึ่งองค์ประกอบต่าง ๆ เหล่านี้มีความจำเป็นและมีความสำคัญในวิธีการดูแลรักษาสุขภาพทางจิตของผู้รับการสู่ขวัญ ซึ่งจะเห็นได้จากขั้นตอนของพิธีสู่ขวัญทั้ง 3 ขั้นตอน กล่าวคือ ขั้นตอนก่อนพิธีสู่ขวัญ ขั้นตอนนี้ให้ความสำคัญกับการหาฤกษ์ยามหรือวันเวลาในการจัดพิธีสู่ขวัญโดยต้องหาฤกษ์ยามให้ถูกต้องตามหลักโหราศาสตร์เพื่อความเป็นสิริมงคล และความราบรื่นในการจัดงานพิธีสู่ขวัญ สถานที่ต้องมีความเหมาะสมกับประเภทของการสู่ขวัญ รวมถึงเครื่องคายต่าง ๆ (อุปกรณ์เครื่องใช้ไม้สอย) ที่จำเป็นต้องใช้โดยต้องจัดเตรียมอย่างครบครันไม่ให้ขาดตกบกพร่องเพื่อความสะดวกในวันจัดพิธีสู่ขวัญจริง ขั้นตอนที่สามคือ ขั้นตอนพิธีสู่ขวัญ ซึ่งเป็นขั้นตอนที่มีความสำคัญที่สุด โดยจะเห็นได้จากฤกษ์ยาม สถานที่และเครื่องคายต่าง ๆ เช่น บายศรีสู่ขวัญ เครื่องเช่นไหว้ ของหวาน ของขาว และของใช้อื่น ๆ ที่จำเป็นต้องใช้ในพิธีสู่ขวัญที่ถูกจัดเตรียมไว้อย่างพร้อมเพรียง ในพิธีสู่ขวัญหมอสู่ขวัญทำหน้าที่ในการประกอบพิธีกรรมการสู่ขวัญอยู่ในท่าที่นั่งสง่างาม มีความสงบเยือกเย็น มีแววตาของความเมตตา ทำให้รู้สึกถึงพลังของความดีงาม นำเลื่อมใส ศรัทธาในตัวของผู้หมอสู่ขวัญเป็นอย่างยิ่ง ส่วนผู้รับการสู่ขวัญจะอยู่ในท่านั่งพับเพียบ ประนมมือด้วยอาการสำรวมมีสมาธิตั้งมั่นเอาใจจดจ่ออยู่ที่คำสวดของหมอสู่ขวัญ ผู้ร่วมในพิธีสู่ขวัญก็อยู่ในท่านั่งพับเพียบประนมมือด้วยความสำรวมกันอย่างพร้อมเพรียงและมีแววตาที่แสดงถึงการส่งกำลังใจและความเอื้ออาทรให้กับผู้รับการสู่ขวัญ ให้สมดังความปรารถนาให้ประสบพบเจอแต่สิ่งดีงามหรือหายจากอาการเจ็บป่วยในเร็ววัน และขั้นตอนหลังพิธีสู่ขวัญ เป็นการเปิดโอกาสให้ผู้ร่วมพิธีสู่ขวัญได้ร่วมอวยพรให้กับผู้รับการสู่ขวัญโดยตรง ซึ่งถือว่าการสร้างขวัญและการสร้างกำลังใจให้กับผู้รับการสู่ขวัญอีกทางหนึ่ง จากบรรยากาศในพิธีสู่ขวัญอันเนื่องมาจากการเกิด

เหตุการณ์ที่ดีและไม่ดีในชีวิต ทำให้เกิดความเชื่อมั่นว่าหมอสู่วัณจะเป็นผู้ที่ดูแลรักษาสุขภาพทางจิตของผู้รับการสู่วัณให้ได้ผลตามความประสงค์ที่ได้ตั้งใจไว้

ตัวอย่าง คำเชิญขวัญ (ใช้สวดก่อนกล่าวคำสู่วัณ) คำสู่วัณบ่าวสาวเวลาแต่งงาน คำมิดพายแต่งงาน คำผูกแขนกินดองแต่งงาน คำสู่วัณทั่ว ๆ ไป คำสู่วัณคนป่วยและคำผูกแขนคนป่วย

คำเชิญขวัญ (ใช้สวดก่อนกล่าวคำสู่วัณ)

ศรี ศรี สิทธิพระพร บวรศิริภัก อเนกเศวต ชยะมังคละ มหาสิริมงคลเสศ ศาตเทพพร้อมอาคม ขุนบรมขุนแปลงไว้แล้ว ให้ลูกแก้วออกกินเมือง ฤทธิเอื้อง ทะรงแท่นมือนี่แม่นม้อมหาคูณ ขุนแสนคาแต่งแล้ว ให้ลูกแก้วกึ่งลงมา เป็นราชาครองสืบสร้าง เมืองมิ่งกว้างนาครอง วันนี้ปองเป็นโชค ไตรโลกเจ้าจอมลือชา ทะรงอินทนาฎาพียงเป็นเจ้าจอมมิ่งเมืองแมน ทะรงแท่นแดนถนัดล้ำ มือนี่ข้าคุณคง พญาจักรทะรงทศพิชราช พรหมนาถ เหล่าแดนพร พระอิศวรหลอนแถวโชค พระนารายณ์โยกลิทธิชัย ท้าวสหสนันย์ประสาฬพ่นท่าแก้วใจผ่องแผ้วบริสุทธิ์ อุดตมะโชค อุดตมะโยก อุดตมะคิธิ อุดตมะนาถิ อุดตมะศรีพิลาส อินทเทวพรพร้อมไตรยางค์ ทั้งนาวางค์คาคู่ พร้อมกันอยู่สอนลอน อาทิตยจันตะฤกษ์ อังการถิภมหายัย พุทธฤทธิสไปเป็นโชค สุภรเสวริโยคเดชมงคล อันเป็นผลดีหลายประโยชน์ คือ อุดตมะโชคแท้ดีหลี มหาลักขีลลงล้ำโลก ให้เจ้าหายทุกข์โศกนานาน พระอภัยราชาขึ้นทะรงแท่น หายโศกภัยแมนวันดี ก้มหาขาลี่เมื่อฮอดเมืองบุญ สถิตอยู่เย็นใจ ท้าวพญาสัตบุชายภูวนาถนิมนต์ราชบุตตา ให้เป็นพระราชกีนดั่งเก่า เป็นเจ้าเล่าสองที ก็แมนมือนี่วันนี้ วันนี้เป็นวันคิถี่ทั้งห้า เจ้าฟ้าเล่าแถมคุณ พรหมณะขุนปองราช พรแก้วอาจสืบประการ วรสารโดงอาจ ขึ้นสู่ราชเล็งไญ วันนี้โพธิญาณตนห่อฟ้า มีเดชกล้าสวดยเมือง พระบุญเฮืองครองเมือง ต้มไพร่ ทศพิชราชไต่ตามธรรม จำนำสัตว์ให้พ้น วันนี้คิถี่ลั่นลั่นเหลือประมาณหนุมานใจผ่องแผ้ว นิรมิตผาสารทแก้วก่อแปลงเมือง นาคทองเฮืองทศราช เขียงเครืออาจขุนเม็ง เงินยวงเซ่งเนาเนื่องคับคั่ง สะพรั่งพร้อมฝูงหมู่เสนาเทวดามาเป็นบริวารแวดล้อม มาอยู่อ้อมหมู่ โยธา ทั้งนาคานาคีครุฑนาถ ทุกภาคพร้อมธรรมเมฆลาศรีสาวถ้าวเชื้อท่านท้าวปรเมศวรบรรณฤทธิ์เก่งกล้า เอาแผ่นฟ้าชี้ต่างยาน กุมภกรรมคาลยมราช จตุโลกอาจองค์หลวง ทั้งควบบนบุสมเจ้าฟ้า เตะกะล่ำกว่าสิ่งทั้งหลาย จึงยายยังพระพรและควงจุ่ม ขอให้ลงมาต้มฝูงคน ให้หายกังวลและเคียดฮอน โยพยาริธตอนพายหนีไป ทั้งภายในและภายนอก แคนคั่วขอกิรี พระรัสสิสิทธิเดช จบเทพพร้อมอาคม นิยมประสิทธิประสาทพระแล้วอาจดวงดี มือนี่แมนมือนี่สันต์ วันนี้แมนวันชอบ ทั้งประกอบด้วยฤกษ์ยามดี เป็นศรีสิทธิชยะมังคลาสิริภักอเนกสวัสดิ์แท้ดีแลนา

บัดนี้ ฟุ้งขำน้อย มีใจชื่นชอบยินดีสอน ขอโอมอ่านอวยพรแก่ (ออกชื่อผู้รับการสู่ขวัญ) ผู้
ทรงคุณความมาก ขำน้อยหากขออน คุณอนุสารณ์สามสิ่ง คือ พระรัตนตรัยแก้วกัณฐกดี กับทั้งคุณ
ประเสริฐศรีทุกแห่ง ทุกแหล่งหล้าสรวงสวรรค์ ขออัญเชิญมาเสกสรรเป็นพระพร คือ อายุ
วรรณะ สุขะ พละ อโรคยา ปฏิภาณะ อธิปติ คุณสารสมบัติทุกเบื้อง ขอให้เดชนาภาพกระเดื่องทั่ว
ธรณี ดังแสงสุริย์ส่องสว่างโลก หายทุกข์โศกสวัสดิ์

ชยะตุ ภะวัง ชยะตุภะวัง ชยะตุ ภะวัง ชยะมังคลัง โหตุ สัพพะทา จงเป็นไชยะมงคล อัน
แนวยิ่ง ถ้วนทุกสิ่งบริบูรณ์ นั้นเทอญ

(คำเชิญขวัญ เป็นคำสู่ขวัญที่ใช้สวดก่อนกล่าวคำสู่ขวัญอันเนื่องมาจากการเกิดเหตุการณ์ที่
ดีและไม่ดีในชีวิต เป็นคำสู่ขวัญที่กล่าวถึงวันที่ดีวันที่เป็นมงคลคิดทำสิ่งใดก็จะประสบความสำเร็จ
ด้วยความราบรื่นสมดังที่ตั้งใจไว้ เป็นคำสู่ขวัญที่เรียกขวัญให้มาอยู่กับเนื้อกับตัวโดยได้อัญเชิญสิ่ง
ศักดิ์สิทธิ์ทั้งปวง ได้แก่ พระพรหม พระศิวะ พระนารายณ์ พระอินทร์ และเทวดาอารักษ์จาก
สรวงสวรรค์ทุกแห่งหนให้มาอวยชัยให้พรกับผู้รับการสู่ขวัญโดยขอให้ มี อายุยืนยาว ผิวพรรณ
ผ่องใส สุขภาพแข็งแรง ปราศจากโรคภัยไข้เจ็บ สติปัญญาดี หายจากทุกข์โศกและพบกับสิ่งที่ดี
ตลอดไป)

เมื่อผู้สวดกล่าวคำอัญเชิญขวัญเสร็จแล้ว ก็ว่าคำสู่ขวัญโดยเลือกคำสู่ขวัญตามความ
ต้องการและเหมาะสมโดยให้ตรงวัตถุประสงค์ของการสู่ขวัญตามประเภทของบุคคล สถานที่ สัตว์
และสิ่งของที่รับการสู่ขวัญนั้น การสวดคำสู่ขวัญควรว่าเป็นทำนองให้สละสลวย เสียงอ่อนน้อม
ไพเราะเสนาะโสต เสียงดังพอสมควร และชัดถ้อยชัดคำ เพื่อให้ผู้รับการสู่ขวัญเกิดความซาบซึ้ง มี
ความสุขใจ มีความศรัทธาเป็นเหตุให้เกิดสิริมงคลแก่เจ้าของขวัญ และผู้ร่วมพิธีสู่ขวัญที่ฟังแล้ว
เกิดความซาบซึ้ง เย็นหู เย็นใจ ในคำสวดนั้น

คำสู่ขวัญบ่าวสาวเวลาแต่งงาน

ศรีศรีสิทธิพระพรบรรณวิเศษ อติเรกเดโช ชยะตุภะวังชยะมังคลัง ตโต โลมัง สุ
ขังพลัง อาวาหะวิวาโห ชยมหาบุณยคุณวันนีแม่นวันดี วันดีถือนมุตตะโขกโตกใบนี้แม่นโตกไม้
จันทร์ ชันใบนี้แม่นขันไม้แก้ว ขุนนางขุนแม่นแล้วจึงได้แต่งพาขวัญ อยู่สอนลอนชะล้ายมีทั้ง
ฝ้ายผูกแขนแหวนใส่ก้อย ปัดน้อยสร้อยสังวาลย์ อาหารหลายเหลื้อมาสัพพะพร้อมช่อนทั้งพลูพัน
และหมากจิบ ฟ้าวางฮีบเคาตามาหอมฮ่วงเฮ้ว เหล้าก้องแก้วใส่พาขวัญ ขวนกันมาม่วนเด้าเข้า
ต๋มกล้ายใบศรี มีทั้งไข่หน่วยดีเกลี้ยงปอดพระยอดไ้ทศพล ญาณ องค์มาแต่เมืองฟ้ากวัดแกว่ง
หน้าทักชื้อขุนศรีขุนพัน สมศรีสันงามสะพาสา ท่านจึงมีพระราชอาชญา ปลงสิทธิชัยพระบรร
ณวิเศษอติเรกเดโช ชยะตุ ภะวัง ชยะมังคลัง ดังนี้เป็นเค้า ปรากฏเข้าเป็นปีสัมฤทธิ์ ชัยโชค
ประกอบโยคเป็นมิ่งเมี่ยวขวัญ ตามสมควรโบฮานแต่งไว้ ชันดอกไม้อยกขึ้นเพียงตา ชันสมมาลุงตา

เจ้าโคตรโศคเข้าไว้เงินขาวลูกสาวกก ลูกสาวกลาง แลลูกสาวหล้า เพ็นคาค่ามากบ่ยากแค่น
 ดีหลี ปุนแปงดี พ่อแม่ ทั้งเฒ่าแก่แลตายาย ฝนสวยสำปีใหม่ ฟ้าอำฮ้องเดือนสามผ่องบ่าวฮามา
 โสมนางงามค่ากว้างบ่ให้ อ้างเป็นของขอเป็นครองอีกยิ่ง ลูกแก้วกึ่งยังประสงค์ ผ่องวงษาตายาย
 เบื้องปูเจ้าฮู้แล้วตกแต่งปุนแปง แพงคำฮักลูกแก้วปุนแล้วจึงยอมมา มีทั้งอัมพาหอม หวานเอ้า
 เครื่องฮับเจ้าเหลือหลายทั้งตายายพ่อแม่ เฒ่าแก่พร้อมสาวบ่อนงฮามา มาช่วยยอพอขวัญเบื่องขวา
 เจ้าอยู่ลีเลียน มาช่วยยอ พาชขวัญเบื่องซ้ายเจ้าอยู่ลีเลียนแลเวียนขวา นั้นแม่นชายโงะแจกหล้าผ่อง
 ผู้เฒ่านั่งเทียงบน บัดนี้ข้อยจักเชิญเอาขวัญผ่องเข้ามาเทียมเนื่อมาอยู่ฮื้อในคิง ข้อยจักเชิญเอาขวัญ
 นางงามให้เข้ามาเทียมคู่แล้ว มาฮอดแล้วทักดอกขุมฟุ่มบานจุมเจือแม่นดอกขัดเค้า ทักดอกขำ
 กวนดา เกษางมดั่งไหล่เทียมท้าวใหม่ วันดี ขวัญโถมศรีสองเจ้าก็ให้มาอยู่เต้าในคิงมือนี้นี้
 ขวัญเจ้าไปชอกไข่เก็บดอกไม้มาลาาก็ให้มาอยู่ขาลี้ซ้าย เจ้าอยู่ค่ายไชยยา ยามคามาหาญห้าวแหน
 แห่ ท้าวบาคาญในวันวานชมชื่นแห่เจ้าขึ้นหานาง ดินห้าวแหนแห่ท้าวบาคาญในวันวานชมชื่น
 แห่เจ้าขึ้นหานางดินห้าวทางครุฑนาค หลาว เหล็กหลากผีหลวง ในดวงธรรมกล่าวไว้ที่นั้งให้
 สมควรบรรพณแถมแต่งไว้ แบ่งให้เป็นคุ่มานำลูกแก้ว พ่อแม่เฒ่าแก่แล้วให้เป็นคู่ เทียมสองให้
 เจ้ามาปุน ปองเป็นลูกพ่อ ปลูกไว้เป็นเฮือน สองบุญเฮืองลูกหล้า ฮักเก็งหน้าเทียมไหล่ระใหม่
 เนื่อผิบบาง สมนางงามอยู่ถ้ำอินทร์ ฟากฟ้าปุนแปง ให้เจ้ามาเผื่อแผ่เมียงเพ่งถึงเฒ่าอ้อยขวบเข้า
 นานยังเกียรติระมา ให้เจ้ามีบุตรตาหญิง ชายอย่างน้อย ข้อยช่วงให้พอแสน ของกับเนนให้เจ้ามีทุก
 สิ่งซำมำมิ่งอานคำ พญาธรรมตนนองอาจ ฤทธิเดชกล้าฤชาตามตำรากล่าวไว้ อินทรท่านให้
 ถวายพร เป็นคำสอนสั่งโลก โดกขันแก้วฮับพาขวัญ กื่อดังสวรรค์มาตั้งแต่อินทร์ท้าวแบ่งไข
 สอน ดอกไม้ซอนแซมเกล้า ข้อยจักเชิญขวัญพร้อมพร้าทั้งสอง มาเยอขวัญเอย ยามเมื่อดาวนค้ำ
 ลงลับป่าแขง ยามเมื่อดาวนแดงลงลับป่าไม้ให้ขวัญนางมา เทียมนางอย่าช้าแม่เจ้าแอมส่วมถ้ำ
 ครอบหมีทั้งผากสาแพร่ลายซอนเลื้อยศรีแก้วฮื้อปักแล้วไหมแดงไกลก็ให้มามือนี้นี้ มาเยอ
 ขวัญเอยให้เจ้ามาสาเกษเกล้าทักดอกบัวระพันให้เจ้ามาทาจันท์แม่เจ้าแต่งไว้ให้เจ้ามาทักดอกไม้
 ค้องเกษสวรายมวบบางประสงค์ใส่ซ้อง ผ่องพื้น้องบ้านได้ค้อยหานางธิดาบ้านเหนือมากอยเบ่ง
 หน้าเพ็นซ่าเจ้าบุญกว้างชูถ่าย ให้เจ้ามาเสวยกายพาขวัญแต่งใหม่ ได้ให้ป้อน ข้าวไข่ขวัญ เจ้าทั้ง
 สอง ตามทำนองโບฮานแต่งไว้หมอบอกให้ว่ามือนี้นี้วันดี ข้อยจักเอาสองศรีเฮียงหมอนซอนเลื้อยให้
 เจ้าได้สืบเชื้อพ่อแม่แทนเฮือนถึงปีเดือนฝนสวยฮ้องฮำ วันเจ็ดแปดค่าให้เจ้าอยู่จำศีลวันสิบสี่ห้าค่า
 ให้เจ้ายินดีตักบาตรอย่าให้ขาดศีล ขวัญตาให้เจ้ามาอยู่ต้ายเี่ยม ขวัญแก้ว แลขวัญคาง ขวัญแหว
 บางขวัญนมพรั่งพร้อมให้มานั่งล้อมฮ้อมอยู่พาขวัญมาเยอขวัญเอย มือนี้นี้แม่นมือนี้นี้แม่นมือนี้นี้
 ผู้เฒ่าเกิดเป็นสาวก๊วแม่นมือนี้นี้ ข้อยท่านได้แทนเฮือนก๊วแม่นมือนี้นี้ นอนหลับได้เงิน
 หมิ่นก๊วแม่นมือนี้นี้ นอนตื่นได้เงินแสนก๊วแม่นมือนี้นี้ แขนท้าวกายแขนนางก๊วแม่นมือนี้นี้

วันนี้ สามวันให้เจ้าได้แก้วมรกตมาถ้าเจ้าเนอ ห้ามมิให้เพิ่นได้เสื้อผ้ามานาหาเจ้านอ ให้แขนท้าว
 ก่ายแขนนาง สุขสบายพราพร้อม ให้อ่อนน้อมตั้งแต่ชมเชย เจ้าเป็นเขยให้เจ้าทำใจกว้างอย่าได้
 กล่าวอ้างสัพสิ่งอันใด โลโกให้เจ้าว่าโซโล่ หมาให้เจ้าว่าเส โล่ควายให้เจ้าว่าฮือ เจ้าอย่าได้คือ
 ตะเตียว ขยลุดต่อหน้าเจ้าโคตร อย่าปากโปดสัพสิ่งอันใด ให้มีใจใส่ต่อนางแก่นไท้เจ้าเป็นลูกไก่
 ให้เจ้าฮักแม่ผัวอย่าให้เว้านัวๆ ขวัญผัวเชิงชู เจ้าผู้สู่นักปราชญ์พึงธรรม เถิงเดือนคำอย่าได้ไป
 เทียวเล่นยามคำฮื่อนหลังค่านันแม่นฮื่อนอาชยาคาสูงหลังใหญ่ กะทอดไล่ป่านลมหลังกลมนัน
 แม่นฮื่อนพอกะชานต่อหลังสูง แม่นฮื่อนลุดแลฮื่อนป่า หลังน้ำกว้างตั้งไล่แขนนาง ลายลวง
 กลมสุปนาคนเป็นพื้นสาบมุงกระเบื้องดินขอมือฮื่อยหลังสูงพ้อมพารบโสมม้าสาคนแขวนหิ้ง
 อาชานัย ไทในฮื่อนโสมน้ำบ่อแก้วหลังนั้นพ้อให้แล้วแก่ลูกทั้งสอง ให้เจ้ามาปุนปองกินทานอย่า
 ไซ้ให้เจ้าได้หยาดน้ำฮื่อยยังเทียรมาไดกินขึ้นให้เจ้าส่งฮื่อนอาได้กินปลาให้เจ้าส่งฮื่อนอย่าเพิ่นเข้า
 บุกกว้างชูชาย มีลูกชายได้ให้ผู้ประเสริฐให้เจ้าได้ลูกแก้วเกิดฮ่วมอุทร ให้เจ้าได้ฟังคำสอนตายาย
 พ้อมแม่ ใจแผ่กว้างพื่อน้องวงษาเบื่องซ้ายเจ้าอย่าเหลียวดูชาย ตาเบื่องขวาเจ้าอย่าแลดูชู้ถึงยามแลง
 ให้เจ้าหาพาข้าว เถิงยามเช้าให้เจ้าแต่งพางายเจ้ามีผัวให้เจ้ายายขุน มื้อมุงคุณของเจ้านางแก้วหมอ
 กล่าวแล้วซ้ำ ต้มถวายเป็นคำสอนพระอินทร์สั่งโลกเจ้าหากมิโชคแล้วเจ้าค่อยเพียรเอามาเยอ
 ขวัญเอย ขวัญผัวให้เจ้ามาชนเมียนีหน้าเถิงยามค่ำให้เจ้าบ่อนนอนหัวอยู่สิงในฮื่อนตนค้ำกวลบ
 มั่ว ขวัญหัวเจ้าอย่าได้ควากกลางคืนเดือนมืดเจ้าอย่าเทียวเขียวคำ เดือนคำเจ้าอย่าได้เทียวเล่น
 กลางวันอย่าเทียวท่อง มาอยู่ห้องหอแก้วฮ่วมเย็นมาเยอขวัญเอย ให้เจ้ามาอยู่ฮื่อนพื้นแป้นหญ้าแฝก
 มุงหนา มาอยู่ฮื่อนพื้นแป้นหญ้าคามงถี่ มาสอดแล้วขวัญเจ้าอย่าได้เทียวโคจรเด็กอรรชขวัญเจ้า
 อย่าได้เทียวบ้านชีคร้าน ให้เจ้านอนฮื่อนนำพอนำแม่นำลูกนำเค้า ให้เจ้ามากินข้าวขุนแต่งใส่พา
 ของมวลมาพ้อมทุกสิ่ง ขุนจัดหาเขาเดาตามเอาเจ้าแล้ว เจ้าบ่ตัวมือนี้นางนถ้อยธรรมจักไป
 ผูกเจ้าไล่เอาขวัญ ผุ่งเทวดาทุกหมู่ สะพุ่มพ้อมคอยนางมาเยอขวัญเอย มากินข้าวพาเงินตกแต่งไว้
 แล้วพาคนแบ่งแต่แล้วพาแก้วแลพาทองเชิญเจ้ามาอยู่ห้องเสวยพาเทวราช อย่าคลาดแคล้วเล่น
 หนี ของคิมทุกอย่างเชิญเจ้ามาอยู่ปางแก้วคอมหม่วงษาทั้งตายายพ้อมแม่ ทั้งเฒ่าแก่ลูกหลานเหลน
 ทั้งจัวควายแลช้างม้าช้อยข้าพ้อมหมูทาสา มาเยอขวัญเอยมาสอดแล้วให้ยืนเจ้าสบาย หายโอยภัย
 ทุกข์โสภวิปโยคหนักหนา ขอให้หายโรคพยาธิฮ้ายเจ็บแข็งให้เรา เจ็บตาปวดท้อง เจ็บที่ท้องเจ็บ
 ในตัว ปวดหัวแล ปวดไหล่ เชิญขวัญเจ้าได้ไต่เต้าเข้ามาถึงให้หายโอยภัยพยาธิ ทั้งอุบาทว์แลอัน
 ตายทั้งภายในแลภายนอก ขวัญเจ้าออกก็ให้มา มาเยอขวัญเอยมาสอดแล้วเจ้าอย่าหนี ให้พันปี
 ยาวยิ่ง ขวัญแก้วจิ่ง จงมาฟากน้ำก็ให้มาฟากเขาก็ให้ข้าม มาฮ่วมห้องเคหา อุอะ มุมะ มุนมา
 ชยตุ ภาวัง ชยมั่งคลัง โสคติเต โทตุ สัพพทา แต่ไปหน้าขวัญเจ้าให้อยู่หมั่นยืนนาน ตลอด
 กาลอายุขัย ให้ขวัญเจ้าหมั่นเหมือนดังเขาจักรวาล ให้เจ้าหมั่นเที่ยงเหมือนพระนิพพานอย่าคลาด

แคล้ว อยู่หมั้นเหมือนดังเขากักรวด ให้เจ้าหมั้นเที่ยงเหมือนพระนิพพานอย่าคลาดแคล้ว อยู่หมั้นแล้วสวัสดิ์ ทิมาโยโก โหตุ สัพพทา อโรคาเวราโสกา สัตตจุ ปัททวา อนเภาอัตรายาปี วินัสสันตุ อเสสโตฯ

ผญา สอดตอนปลาย ทางม้วน การสู่ขวัญได้ชมขึ้น มวลพี่น้องแตกวัน รอน้ำลิมิตฟาย หลังจากเสร็จ การสู่ขวัญแล้วต้องมีการหวิดน้ำมนต์แต่พราหมณ์เรียกว่ามิตฟาย

(คำสู่ขวัญบ่าวสาวเวลาแต่งงาน เป็นการสวดคำสู่ขวัญที่ใช้ในพิธีสู่ขวัญแต่งงานบ่าวสาวที่กล่าวถึง วันดีวันอันเป็นมงคล มีการบายศรีสู่ขวัญ เครื่องคาย (เครื่องใช้ไม้สอย) ของท้าว ของหวาน ซึ่งจัดเตรียมมาถวายให้กับพระอินทร์ผู้เป็นใหญ่เพื่ออวยพรให้คู่บ่าวสาว ให้รักมั่นยั่งยืนดุจดั่งขุนเขา กิดทำสิ่งใดให้ประสบความสำเร็จสมความปรารถนา “ยามหลับขอให้ได้เงินหมั้น ยามตื่นขอให้ได้เงินแสน” ขอให้พบแต่โชคดีไม่มีโรคภัยเข้ามาเบียดเบียน และมีการให้คติสอนใจคู่บ่าวสาวในการครองเรือน โดยให้รู้จักขยันทำมาหากินไม่เกียจคร้าน มีความเคารพต่อแม่หรือญาติผู้ใหญ่ในครอบครัวของตน เมื่อทำพิธีสู่ขวัญคู่บ่าวสาวแล้วเสร็จจึงต่อด้วยพิธีมิตฟายแต่งงาน)

คำมิตฟายแต่งงาน

ศรี ศรี สิทธิอุทะกัง น้ำนี้เป็นน้ำมนต์ทิพย์อันวิเศษพระพุทธรเจ้าทั้ง 108 พระองค์ ให้ผู้เข้ามิตฟายแก่คนทั้งหลายที่มาชุมนุมอวยพรให้แก่..... เพื่อเป็นสิริมงคล ผู้เข้าจกมิตฟายไปทุกถ้ำทุกกาย น้ำนี้เป็นน้ำมนต์ทิพย์อันวิเศษแต่ละเม็ดมีฤทธิ์ศักดิ์สิทธิ์กว่าน้ำทั้งหลาย ผู้เข้าจกฟายไถ่ถอนแห่งอีสานแจ้งวอยู่ ขอให้ฝูงหมู่เจ้ามีกำลังมากมายคือดั่งโคนันทะวิสารถต้องอาจให้พวกเจ้าหายจากโรคพยาธิโรคา เม็ดหนึ่งฟุ้งไปกำนุรพาตวันออกอันมีครุฑอยู่เฝ้าเจ้ารักษา ขอให้พวกหมู่เจ้ามีศักดิ์ฤทธาภาพ ขอให้มีความสุขกายอย่าเผลออย่าโถ เม็ดหนึ่งฟุ้งไปถ้ำหนแห่งอาคนย์อันมีแมวอยู่เฝ้าเป็นเจ้านั่งครองให้เจ้ามีเคหะห้องเฮือนหลังใหญ่ให้เจ้าได้เป็นเศรษฐีมีเงินแสนเงินล้าน ครันฟายไปถึกคนหัวล้านให้ผมปงไว ไว เม็ดหนึ่งฟุ้งไปทักษิณถ้ำราชสีห์แทนแหให้เฒ่าๆ แก่ๆ กลับเป็นหนุ่ม เป็นสาวเฒ่าหัวขาวให้คำดีปี่ปลอดขอให้ได้เป็นยอดเจ้าคนนาคคนเม็ดหนึ่งฟุ้งไปถ้ำหริศเื่อโครงให้พวกเจ้าปลอดโปร่งอย่าไข้อย่าหนาวได้เมียสาว งามๆ นอนผางพวกแม่อย่างแม่น่านกให้ได้หัวหนุมกอดนอน เม็ดหนึ่งฟุ้งไปถ้ำปัจฉิมเจนาคให้มีผู้ปากด้านวันต่อเ็นดู ทั้งหูตาอย่าฟางอย่าหนาว ให้มีแต่หมู่พวกมิตรแท้คนดีให้เป็นเศรษฐีฝนดีถึกเลขที่หนึ่งฟุ้งไปถ้ำพายุพยพเจ หมู่ขอให้ฝูงศัตรูหนีไกลฮ้อยโยชนให้เจ้าพ้นจากโทษทุกจะเวทนาให้มีเมตตาไปมาสะดวก เม็ดหนึ่งฟุ้งไปถ้ำอครช้างอยู่ ขอให้ได้อยู่สืบสร้างเฮือนใหญ่หลังสูงฝูงปลาอาหารอย่าอืดอย่าอยากเม็ดหนึ่งฟุ้งไปเทิงอากาศตกลงมาถึกขาวนา ขาวสวน ขาวไร่ ถึกผู้ใหญ่เด็กน้อยก็ตามถึกสาว

อามแม่ฮ้างแม่หมายอีกผู้ নয়นายน่ายช่วยก็ให้ตั้งเต็มคิให้ได้เป็นเศรษฐีมีเงินค่าไหลหลังขอให้อพวก
เจ้าได้นั่งกินนั่งทาน ผูกศัทรหม่อมรอย่าได้มาบังเบียด ขอให้เป็นคนงามคนดีมีศรีสง่า

จัตตา โร รัมมา วัฒนันติ อายุวัฒน โสขังพลังโม อุอะ มุมะ มุลมา สะทา
โสถถิ ภวันตุโนโหตุ สัพพะทา สาธุฯ

(คำมิดฟายแต่งงาน เป็นคำสวดที่ใช้สวดหลังจากกล่าวคำสู่ขวัญว่าสาวเวลาแต่งงาน
ระหว่างสวดคำมิดฟายแต่งงานหมอสู่ขวัญจะหยิบเอาจาก “ขันน้ำมนต์” ที่มีดอกไม้หรือใบไม้มา
หวัดหรือรดใส่ศีรษะให้กับคู่บ่าวสาวและแขกผู้ร่วมงาน คำมิดฟายแต่งงานจะกล่าวถึง น้ำมนต์ อัน
วิเศษที่ได้จากพระพุทธเจ้าทั้ง 108 พระองค์ ทรงมาชุมนุมอวยพรให้กับคู่บ่าวสาว ซึ่งน้ำมนต์เมื่อ
หวัดไปแล้วจะทำให้พบแต่ความโชคดี สิ่งเลวร้ายต่าง ๆ จะกลายเป็นสิ่งดี ทุกข์โศกโรคภัยศัตรูผู้
คิดร้ายไม่มาเบียดเบียน เงินทองไหลมาเทมาได้นั่งกินนอนกิน ให้เป็นคนมีสง่าราศรี)

คำผูกแขนกินดองแต่งงาน

ศรี ศรี เสียงดังดีวีว่อนๆ พระพรดวงประเสริฐ ฝ่ายแก้วเกิดเมืองสวรรค์ อินทร์
ขุนปิ่นตกแต่ง อ้าวักแว้งเป็นปุย ชูชชายมาเป็นเส้น แลเส้นละเสนคำ แล้วจงนำมาเปียเป็น
ปอยเส้นเลิง เลิงงามล้ำเลิศ ฝ่ายแก้วเกิดมุงคุณ ขุนกันมาสามสอบ มานั่งตอบจับแขนเจ้าเนอ
ผูกแขนซ้ายให้เจ้าได้หมั้นนาง ผูกแขนขวาให้เจ้าได้วัดถึงฝันอ่อนคำบ่ผ่อนพอแสน ผูกแขนท้าว
ให้ได้เป็นพญาผู้แขนพ่อนาให้ได้เป็นขุนนางผู้องอาจผูกแขน อำมาตย์ให้ได้นั่งครองเมือง เบื้อง
ใต้ให้มีผู้มาช่วยเหลือเจ้าเคื้อ เบื้องเหนือให้มีผู้มาช่วยสร้างเจ้าเคื้อ สองตาบข้างให้มีผู้มาช่วยเหลือ
เจ้าเคื้อเบื่องเหนือ ให้เจ้าได้เงินแสน แปนมือไปให้เจ้าได้เงินแก้วค่าล้าน ออกจากบ้านให้เจ้าพ่อ
ไหยเงินไหยคำ จัตตาโร รัมมา วัฒนันติ อายุ วัฒน โสขัง พลังฯ

(คำผูกแขนกินดองแต่งงาน เป็นคำสวดที่ใช้สวดต่อจากพิธีมิดฟายแต่งงาน คำผูกแขน
กินดองแต่งงาน เป็นคำสวดอวยชัยให้พระหว่างที่หมอสู่ขวัญกำลังผูกแขนให้กับคู่บ่าวสาว โดย
ใช้ฝ่ายแก้ว “สายสิญจน์” ที่มีความศักดิ์สิทธิ์ประหนึ่งว่าได้มาจากเมืองฟ้าเมืองสวรรค์ที่พระ
อินทร์ทรงเป็นผู้ประดิษฐ์สร้างด้วยความบรรจงจนเกิดเป็นสิ่งวิเศษมงคล เมื่อผูกแขนให้กับคู่บ่าว
สาวแล้วจะทำให้ เงินทองไหลมาเทมา ได้เป็นเจ้าใหญ่นายโต ผู้คนรักใคร่ ผู้ใหญ่ให้ความเมตตา
คิดทำสิ่งใดก็ขอให้ประสบความสำเร็จทุกประการ)

คำสู่ขวัญทั่วๆ ไป

ศรี ศรี ไชยะมังคะลัง มื่อนี้แม่นมื่อสันวันติ มื่อประกอบวันติ มื่อเศรษฐี อมุดตโชค
สิทธิโชคพร้อมผูกหม่อลักษณะ จึงได้ผูกแขนเจ้าไว้ในมื่อนี้วันนี้ ขวัญเจ้าไปอยู่เมืองลานนาหม่อแก้ว ก็

ให้มามื้อนี้วันนี้ ขวัญเจ้าไปสอแค้นครั้งหลายเมือง ก็ให้มามื้อนี้วันนี้ ขวัญเจ้าไปเคื่องการหลาย
 เวียกก็ให้มามื้อนี้วันนี้ ขวัญเจ้าไปพบเจ้าใหญ่หลายชน ก็ให้มามื้อนี้วันนี้ ให้เจ้ามาหมดมาถ้วน มาเข้า
 มวนกันอยู่สู่ต่นสู่ตัว นอนหลับให้เจ้าเย็นชื่นตั้นเข้าไฉยดี ขวัญเจ้าอย่าได้ไปหาคว่ในดง ขวัญเจ้าได้
 ไปกคทงอยู่ในป่า ขวัญเจ้าไปเข้าถ้ำอยู่นาง ก็ให้มามื้อนี้วันนี้ ขวัญเจ้าไปอยู่สู่นาเงือก ก็ให้มามื้อนี้
 วันนี้ ขวัญเจ้าไปคักเผือกกินปลา ก็ให้มามื้อนี้วันนี้ ขวัญเจ้าไปเส็ดนากินข้าว ก็ให้มามื้อนี้วันนี้ข้า
 เทอญ.

(คำสู่ขวัญทั่ว ๆ ไป เป็นคำสวดเพื่อเรียกขวัญให้กับผู้รับการสู่ขวัญใช้ได้ทุกโอกาส
 เป็นคำสวดที่กล่าวถึงวันดีวันที่เป็นมงคล เป็นการเรียกขวัญที่หนีหายไปอยู่ตามที่ต่าง ๆ ให้กลับคืน
 มาอยู่กับเนื้อกับตัวผู้เป็นเจ้าของขวัญในเร็ววัน เพื่อให้หายจากความทุกข์โศก อาการเจ็บป่วยต่าง ๆ
 และมีกำลังใจดีขึ้น)

คำสู่ขวัญคนป่วย

ศรี ศรี สวัสดิ มื้อนี้เป็นมือดี วันเศรษฐีอมตโชค จักสูตรขวัญเจ้าอันป่วยไข้ บ่สบาย
 ทั้งหญิงชายและใหญ่น้อย อันเจ็บท้องและปวดหัว ทั้งตนตัวหนาวสั่น โรคาบ่นเวทนา ทั้งเจ็บตาและ
 ปวดท้อง จี๋หัวคและจี๋ไอจี๋ไข้และจี๋หนาว ก็ให้หายเสียมื้อนี้วันนี้ มาเยื่อขวัญเอ๋ย ไชยะตุกะวัง ไช
 ยะมังคะละ ไชยะมหมงคล ตั้งแฮกแต่เมื่อนี้มือดี ให้เจ้าอายุยืนยาวหมั่นปานคอยสุทธราชูปบาล
 ให้เจ้ายืนยาวหมั่นปานคอยจักรวาลวิเศษ ให้เจ้าอายุยืนยาวหมั่นปานสัตตบรรณคุณาถูกแก้วอันแล้ว
 จิตรกรให้เจ้ายืนยาวหมั่นปานตาลดวงยอด ช่าสอแต่่านีรพาน ให้เจ้าสบายลั่นลั่น ให้เจ้ายืนยั้งมัน
 พันปีเท่าเทียมบงคัมหาพรหม เสียงอารมณลงม่วน ขวัญเจ้าอย่าคว่นไปไกลแต่เนอขวัญเอ๋ย เจ้า
 อย่าได้ไปนอนพงไพรกลางป่าแต่เนอขวัญเอ๋ย แม่นว่าเคื่อนควงแสงไสส่องฟ้าอำฮ้องฮวนฝน สน
 สนแสนยิ่งส่วย จิตเจ้าอย่าได้คลาดคล้อยจรธแต่เนอขวัญเอ๋ย แม่นว่าขวัญใจคำขวัญทั่วทวนวง
 หนาวอนให้เจ้าฟังคาสอนตั้งต่อเจ้า อย่าได้จิตหม่อใจเบา ให้เจ้าบรรเทาเสียอดโทษ เจ้าอย่าได้กริ้ว
 โกรธโกรธาให้รักษาตัวตนจนชราถอยเฒ่า トラบต่อเท่าเทียมมา หายโรคาทุกทุกอย่าง เคราะห้คลายฮ้าย
 ให้หายเสียทุกตนทุกคนทุกคนก็เข้าเทอญฯ

(คำสู่ขวัญคนป่วย เป็นคำสวดเพื่อสู่ขวัญอันเนื่องมาจากการเกิดเหตุการณ์ที่ไม่ดีใน
 ชีวิต ที่กล่าวถึง วันดีวันอันเป็นมงคล เป็นวันที่มีความเหมาะสมที่จะสู่ขวัญคนป่วยทั้งหญิงชาย
 จากอาการเจ็บป่วยต่าง ๆ ได้แก่ เจ็บท้อง ปวดศีรษะ หนาวสั่นทั้งตัว เจ็บตา เป็นไข้ตัวร้อนและ
 อาการเจ็บป่วยอื่น ๆ โดยขอให้อาการเจ็บป่วยเหล่านี้หายในเร็ววัน มีอายุยืนยาว สุขภาพแข็งแรง
 และให้ขวัญที่หลบหนีหายกลับคืนมาสู่เจ้าของขวัญโดยเร็ว)

คำผูกแขนคนป่วย

ศรี ศรี สิทธิพระพร บวรดวงลำเลิศ ฝ่ายแก้วเกิดเมืองสวรรค์ปันกันมาดกแต่ง
อ้าว กวัดแกว่ง – กงหลา เป็นเส้นงาม อันลำเลิศฝ่ายประเสริฐพันคำเส้นหนึ่งงามผิวผ่องเป็นคั่งมุก
แก้วส่องใสแสงเป็นของแพง อันประเสริฐฝ่ายแก้วเกิดมุงคุณ ปกกันมาสามขอบผูกแขนซ้ายให้เจ้า
ได้วัดถึงผืนอ่อนค่าบ่อผ่อนพอสัน ห้วแหวนคำทองเทศ ทุกขอบเขตหงษาไหลนองมาแต่โน
มานะทีบ่อขาด เหมือนดั่งหาดทรายแก้วกว้างใหญ่ในชมพู ผุ่งศัตรูอย่าได้มาบังเบียดเจ้าเคื้อ
อย่าได้มีผู้เคียดเค้นต่อเจ้าสักคน ผูกแขนขวาให้เจ้ามีอายุหมั่นยืนยาว ผูกแขนซ้ายให้เจ้าได้ข้อย
ข้าทาสีทาสให้เจ้าจำริณหน้าอยู่สวัสดิ มาเยอขวัญเอ๋ยขวัญเจ้าไปอยู่นำไฟป่าลูกกลาบ หล้าขวัญ
เจ้าไปอยู่นำไฟฟ้าลูก ลวบกาย ก็ให้มาสามมือนี้นี้ มาเยอขวัญเอ๋ยก่อนเส้าไปเจ้าจึงไปคี่ไฟแก้ว
เจ้าจงจำริณสุขสวัสดิมีโชคมีชัยหายเจ็บ หายไข้ ให้อยู่ดีมีแสงเทอญฯ

เจ้าเคื้อเบื่องเหนื่อ ให้เจ้าได้เงินแสน แปนมือไปให้เจ้าได้เงินแก้วค่าล้าน ออกจาก
บ้านให้เจ้าพ่อไผเงินไผคำ จิตตาโร ธัมมา วัฒนันติ อายุ วัฒน โณ สุขัง พลังฯ

(คำผูกแขนคนป่วย เป็นคำสวดที่ใช้สวดต่อจากพิธีสู่ขวัญคนป่วย โดยได้กล่าวถึง
ฝ่ายแก้ว “สายสิญจน์” ที่เป็นของวิเศษมีความศักดิ์สิทธิ์ได้มาจากเมืองฟ้าเมืองสวรรค์ เป็นฝ่ายผูก
แขนที่มีความงามและเป็นมงคลเมื่อผูกแขนแล้วจะทำให้หายจากอาการเจ็บป่วยในเร็ววัน ไม่มีศัตรู
ผู้คิดร้ายมาเบียดเบียน ผู้คนรักใคร่ สุขภาพแข็งแรง อายุยืนยาว ประสบพบเจอแต่สิ่งที่ดีงาม
ตลอดไป)

จากตัวอย่างของคำเชิญขวัญ (ใช้สวดก่อนกล่าวคำสู่ขวัญ) คำสู่ขวัญบ่าวสาวเวลาแต่ง
งาน คำมิดฟายงานแต่งงาน คำผูกแขนกินดองแต่งงาน คำสู่ขวัญทั่ว ๆ ไป คำสู่ขวัญคนป่วย และ
คำผูกแขนคนป่วย จะเห็นได้ว่ามีลักษณะเป็นบทสวดประเภทร่ายยาว โดยมีคำขึ้นต้นว่า ศรี ศรี
ซึ่งหมายถึง ความเป็นสิริมงคลเป็นการเอาฤกษ์เอาชัย ตั้งแต่เริ่มต้นการสวด จากนั้นจึงกล่าวถึงสิ่ง
ศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายทั้งปวง ได้แก่ พระพรหม พระสีวะ พระนารายณ์ พระอินทร์ เทวดาอารักษ์ให้
มารับฟังคำปรารณาของผู้รับการสู่ขวัญว่ามีความประสงค์อย่างไร เพื่อคลบ้นดาลให้สมหวังตาม
ความประสงค์ คำสู่ขวัญจะใช้ภาษาถิ่นอีสานเป็นพื้น มีภาษาบาลี สันสกฤต ในรูปของคำศัพท์
คาถาและมีภาษาเขมรปนอยู่ด้วย มีศิลปะของการใช้คำซ้ำ คำซ้อน ทำให้เกิดความไพเราะ
มีการแทรกความหมายแฝงไว้ด้วย เรื่องของความเชื่อ ศาสนา กฎแห่งกรรม นรก สวรรค์ บาป
บุญคุณโทษ ค่านิยมอันดีงามที่ประพฤติปฏิบัติสืบต่อกันมา การเคารพยกย่องผู้อาวุโส กล่าวถึง
ประเพณีเกี่ยวกับการดำเนินชีวิตและสถาบันทางสังคม

4. ความพึงพอใจของผู้รับบริการในการดูแลรักษาสุขภาพทางจิตโดยหมอสู่วัว

จากการสัมภาษณ์กลุ่มผู้รับบริการหรือผู้รับการสู่วัวทั้ง 2 กลุ่ม คือกลุ่มผู้รับการสู่วัวอันเนื่องมาจากการเกิดเหตุการณ์ที่ดีและไม่ดีในชีวิต ที่มีอยู่ทุกเพศทุกวัย ดังที่ นางกิมรี สุทธิศักดิ์ อายุ 73 ปี ชาวบ้านหมู่ที่ 7 ได้เล่าให้ฟังว่า “ในทุก ๆ ปี ตนเองจะให้หมอสู่วัวมาทำพิธีสู่วัวประเภทแต่งแก้ บูชาโชค เพื่อแก้ไขและป้องกันสิ่งที่ไม่ดีที่อาจจะเกิดขึ้นได้และขอให้พบแต่สิ่งที่ดีในชีวิต นอกจากนั้นยังได้เล่าว่าถ้าไม่ทำพิธีสู่วัวประเภทแต่งแก้ บูชาโชค จะรู้สึกไม่สบายใจ ดังนั้น จึงต้องมีการสู่วัวประเภทนี้ทุกปี” (จากการสัมภาษณ์ กุมภาพันธ์ 2549) และนางสมัชญา ตอพล อายุ 38 ปี ชาวบ้านหมู่ที่ 3 ได้เล่าให้ฟังว่า “เมื่อตนเองจะแต่งงานก็ต้องไปเชิญหมอสู่วัวมาเป็นทำพิธีสู่วัวแต่งงานให้ ถ้าไม่มีหมอสู่วัวในหมู่บ้านนี้ก็ต้องไปเชิญหมอสู่วัวจากหมู่บ้านอื่นมาทำพิธีสู่วัวแต่งงานให้แทน” (จากการสัมภาษณ์ กุมภาพันธ์ 2549) ดังนั้นจะเห็นได้ว่าการสู่วัวเป็นวิธีการดูแลสุขภาพอย่างหนึ่งที่ทำให้ผู้รับการสู่วัวหรือผู้รับบริการเกิดความพึงพอใจ เนื่องจากเป็นสิ่งที่ตอบสนองความต้องการทางด้านจิตใจเป็นการสร้างความหวังและกำลังใจให้พบแต่สิ่งที่ดี สิ่งที่เป็นมงคลในกายภาคหน้า หรือให้หายจากอาการเจ็บป่วยต่าง ๆ สามารถคลายความวิตกกังวล ทำให้เกิดความสบายใจ ส่วนความพึงพอใจที่มีต่อตัวของหมอสู่วัวนั้นขึ้นอยู่กับว่าผู้รับการสู่วัวหรือผู้รับบริการจะมีวัตถุประสงค์และความต้องการอย่างไร มีความนิยมพอใจหมอสู่วัวคนใดเป็นพิเศษ และจากการพูดคุยและการสังเกตอย่างมีส่วนร่วมกับผู้รับบริการจากหมอสู่วัวพบว่า บางครั้งผู้รับบริการได้เชิญหมอสู่วัวจากหมู่บ้านอื่นมาทำพิธีให้ โดยให้เหตุผลว่า “เฮ็ดกับหมอสู่วัวนี้แล้วขึ้นดี” หมายถึงว่า ให้หมอสู่วัว คนนี้ทำพิธีให้แล้วรู้สึกว่าได้ผลดีไม่ต้องให้หมอคนอื่นมาแก้ต่อ หรืออาจให้เหตุผลว่า “หมอสู่วัวนี้เสียงดีเสียงมัน” กล่าวคำสู่วัวได้ครบทุกกรณีไม่ตกหล่น และผู้รับบริการบางรายบอกว่าถ้าเป็นงานสู่วัวเนื่องในเหตุที่ดีจะรับบริการกับหมอสู่วัวคนนี้ แต่ถ้างานสู่วัวเนื่องในเหตุที่ไม่ดีจะรับบริการกับหมอสู่วัวอีกคนหนึ่ง หมอสู่วัวหมู่บ้านนี้อาจไปให้บริการกับผู้รับบริการหมู่บ้านอื่นได้ ทั้งนี้ขึ้นกับความนิยมและความพึงพอใจ แต่ส่วนใหญ่แล้วผู้รับการสู่วัวจะเชิญหมอสู่วัวในหมู่บ้านของตนเองก่อน หากหมอสู่วัวในหมู่บ้านของตนเองไม่ว่างจึงจะไปเชิญหมอสู่วัวจากหมู่บ้านอื่นหรือหมู่บ้านใกล้เคียงมาทำการสู่วัวแทน นอกจากนั้นความพึงพอใจยังเกิดจากระยะเวลาในการเดินทางที่น้อยกว่าและค่าใช้จ่ายในการรับบริการที่ประหยัดกว่าการรับบริการทางด้านการแพทย์แผนปัจจุบัน เนื่องจากเป็นวิธีการดูแลสุขภาพแบบพื้นบ้านที่มีอยู่ในชุมชน

จากความพึงพอใจของกลุ่มผู้รับการสู่วัว หรือกลุ่มผู้รับบริการจากหมอสู่วัวทั้ง 2 กลุ่ม คือ กลุ่มผู้รับบริการเนื่องมาจากการเกิดเหตุการณ์ที่ดีในชีวิต และเนื่องมาจากการเกิดเหตุการณ์ที่ไม่

ดีในชีวิต ต่างมีความพึงพอใจในพิธีกรรมการสู่ขวัญ ส่วนความพึงพอใจในตัวของหมอสู่ขวัญ ขึ้นอยู่กับความนิยมพอใจของแต่ละบุคคลว่าหมอกคนไหนทำแล้วได้ผลดีที่สุด แต่ส่วนใหญ่แล้วจะรับบริการจากหมอสู่ขวัญในหมู่บ้านของตนเองก่อน จะเห็นได้ว่าผู้รับบริการมีความพึงพอใจในพิธีกรรมการสู่ขวัญและตัวของหมอสู่ขวัญ และจากความพอใจดังกล่าวสามารถบอกถึงปัจจัยสำคัญเกี่ยวกับความพึงพอใจ และการดำรงอยู่ของวิธีการดูแลรักษาสุขภาพทางจิตของประชาชนโดยหมอสู่ขวัญซึ่งมีอยู่ 3 ปัจจัย ดังนี้

ปัจจัยทางด้านวัฒนธรรม

เนื่องจากพิธีกรรมการสู่ขวัญเป็นสิ่งที่อยู่คู่กับวิถีการดำเนินชีวิตของชาวตำบลท่าลาด มาตั้งแต่ครั้งโบราณ ซึ่งเป็นการสืบสานวัฒนธรรมในการดูแลรักษาสุขภาพทางจิตประชาชน โดยมีหมอสู่ขวัญเป็นผู้ที่มีหน้าที่ในการประกอบพิธีกรรมและเป็นสื่อกลางในการบอกผ่านความต้องการหรือความปรารถนาให้กับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งปวงให้มารับฟังความต้องการ หรือความประสงค์ของผู้รับการสู่ขวัญ เพื่อคลอบคลำให้ได้รับแต่สิ่งที่เป็นมงคล หรือหายจากอาการเจ็บป่วย หมอสู่ขวัญเป็นบุคคลสำคัญของหมู่บ้าน ซึ่งเห็นได้จากงานสำคัญต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ที่กำลังทำให้ชีวิตเปลี่ยนแปลง เช่น งานแต่งงาน งานบวชพระ งานขึ้นบ้านใหม่ งานเหล่านี้ต้องการกำลังใจและต้องการความเป็นสิริมงคลเพื่อไปสู่ชีวิตใหม่ที่ดีขึ้น หากไม่มีหมอสู่ขวัญงานสำคัญของชีวิตเหล่านี้จะไม่สามารถเกิดขึ้นได้เลย จึงจำเป็นต้องเชิญหมอสู่ขวัญมาทำพิธีสู่ขวัญให้ ดังเช่น พ่อใหญ่สุข วันทะมาศ อายุ 70 ปี หมู่ที่ 1 ที่กล่าวว่า “ก่อนที่ตนเองจะมาเป็นหมอสู่ขวัญนั้น ลูกสาวของตนเองจะต้องแต่งงานจึงได้ไปเชิญหมอสู่ขวัญในหมู่บ้านเดียวกันมาเป็นผู้ทำพิธีสู่ขวัญแต่งงานให้กับลูกสาวของตนเอง แต่พอถึงวันแต่งงานหมอสู่ขวัญคนนั้นกลับมามากว่าตนเองไม่วางที่จะทำพิธีสู่ขวัญแต่งงานให้ได้ พ่อใหญ่สุขจึงต้องไปเชิญหมอสู่ขวัญจากหมู่บ้านอื่นมาทำพิธีสู่ขวัญแต่งงานให้กับลูกสาวตนเอง นับแต่นั้นมาพ่อใหญ่สุขจึงสนใจศึกษาวิชาการสู่ขวัญด้วยตนเองเพื่อเป็นการดูแลรักษาสุขภาพทางจิตของประชาชนและเพื่อสืบสานวัฒนธรรมการแพทย์พื้นบ้านภาคอีสาน” (จากการสัมภาษณ์ มกราคม 2549) และหากในหมู่บ้านของตนเองไม่มีหมอสู่ขวัญก็ต้องไปเชิญหมอสู่ขวัญจากหมู่บ้านอื่นมาทำพิธีสู่ขวัญแทน ความจำเป็นที่ต้องมีหมอสู่ขวัญเห็นได้จากในบางหมู่บ้านมีการเชิญบุคคลที่ชาวบ้านส่วนใหญ่เห็นว่ามีเหมาะสม มีความประพฤติปฏิบัติดีให้มาเป็นหมอสู่ขวัญประจำหมู่บ้าน ซึ่งเป็นการแสดงให้เห็นว่าวัฒนธรรมทางด้านการดูแลรักษาสุขภาพทางจิตต้องมีผู้สืบทอด

ปัจจัยทางด้านสังคม

สังคมของชาวตำบลท่าลาด เป็นสังคมที่ยึดมั่นในขนบธรรมเนียมประเพณีที่สืบทอดกันมา ตั้งแต่ครั้งอดีต เป็นสังคมที่ให้ความเคารพผู้อาวุโสและเป็นสังคมแบบเครือญาติ คนในหมู่บ้าน เดียวกันจะรู้จักกันหมด หมอสู่วัณญ์เป็นบุคคลที่คนในชุมชนให้ความเคารพนับถือ เนื่องจากเป็น ผู้อาวุโสในหมู่บ้านและเป็นสัญลักษณ์ของคนดี คือเป็นผู้ประพฤติอยู่ในศีลในธรรม เป็นผู้ที่คอยให้ คำปรึกษาประจำหมู่บ้านในงานสำคัญต่าง ๆ ของหมู่บ้าน จึงทำให้เกิดการยอมรับ เชื่อมั่น ศรัทธา และเป็นแบบอย่างที่ดีของคนในชุมชน ดังที่ นางสมจิต พระภูจำนงค์ อายุ 62 ปี ชาวบ้านหมู่ที่ 3 กล่าวว่า “เมื่อถึงงานบุญต่าง ๆ ในหมู่บ้านต้องไปเชิญพ่อใหญ่นวน นามพันเมือง ซึ่งเป็นหมอ สู่วัณญ์ประจำหมู่บ้านมาเป็นที่ปรึกษาเพราะเป็นผู้รู้ในระเบียบพิธีการต่าง ๆ มากที่สุด หรือเมื่อคน ในหมู่บ้านแต่งงาน บวชพระ ขึ้นบ้านใหม่ ก็ต้องไปเชิญพ่อใหญ่นวนมาทำพิธีสู่วัณญ์ให้เนื่องจาก เป็นหมอสู่วัณญ์ประจำหมู่บ้าน” (จากการสัมภาษณ์ กุมภาพันธ์ 2549)

ปัจจัยทางด้านผลของการดูแลสุขภาพทางจิต

หมอสู่วัณญ์เป็นผู้ที่ทำหน้าที่ในการดูแลสุขภาพจิตของประชาชน เป็นการดูแลสุขภาพ สุขภาพที่ให้ความสำคัญทางด้านจิตใจ โดยอาศัยพิธีกรรมการสู่วัณญ์เป็นวิธีการในการดูแลสุขภาพ สุขภาพทางจิตซึ่งผู้รับการสู่วัณญ์มีความคาดหวังว่า พิธีกรรมการสู่วัณญ์จะทำให้ตนเองได้รับใน สิ่งที่เป็นมงคล หรือหายจากอาการเจ็บป่วยต่าง ๆ ได้แก่ อาการปวดศีรษะ ปวดเมื่อยกล้ามเนื้อ ปวดท้อง หอบหืด เหนื่อยง่าย หายใจไม่อิ่ม อาการไข้ไม่ทราบสาเหตุ และอาการวิตกกังวล เป็น ต้น พิธีกรรมการสู่วัณญ์เป็นการตอบสนองต่อความต้องการทางด้านจิตใจ ดังเช่น นางไข่ ตลอด ไชสง อายุ 67 ปี ชาวบ้านหมู่ที่ 11 กล่าวว่า “เมื่อลูกชายของตนเองจะไปทำงานที่ประเทศ ใต้หวัน ก็ได้ไปเชิญพ่อใหญ่อ่อนศรี วันนะปะเข มาทำพิธีสู่วัณญ์เพื่อสร้างกำลังใจให้กับลูกชาย ของตน ส่วนตนเองก็รู้สึกสบายใจที่ได้ทำพิธีสู่วัณญ์ให้กับลูกชาย” (จากการสัมภาษณ์ กุมภาพันธ์ 2549) ดังนั้น พิธีกรรมการสู่วัณญ์จึงเป็นวิธีการเสริมสร้างกำลังใจ ให้มีกำลังใจเพิ่มขึ้นและหายจาก การเจ็บป่วย และส่วนตัวของหมอสู่วัณญ์ซึ่งเป็นผู้ประกอบพิธีกรรมการสู่วัณญ์จะได้ผลมากขึ้น เพียงใดขึ้นอยู่กับตัวของหมอสู่วัณญ์เองว่ามีความสามารถมากน้อยเพียงใด หรือเป็นที่นำเคารพ เชื่อถือ เพียงใด และนอกจากนั้นยังขึ้นอยู่กับตัวของผู้รับการสู่วัณญ์ด้วยว่า มีความเชื่อมั่น ความศรัทธา และยอมรับในพิธีกรรมการสู่วัณญ์และตัวหมอสู่วัณญ์มากน้อยเพียงใด

จากเหตุผลดังกล่าวสรุปได้ว่า การดูแลสุขภาพสุขภาพทางจิตประชาชนโดยหมอสู่วัณญ์ สามารถทำให้ผู้รับการสู่วัณญ์หรือผู้รับบริการเกิดความพึงพอใจ เนื่องจากเป็นวิธีการที่ตอบสนอง ความต้องการทางด้านจิตใจทำให้เกิดมงคลในชีวิตและหายจากอาการเจ็บป่วยต่าง ๆ เป็นสิ่งที่บอก

ถึงการดำรงอยู่ของพิธีกรรมการสู่ขวัญในการดูแลรักษาสุขภาพทางจิตประชาชน โดยมีปัจจัยทาง
ด้านวัฒนธรรม ปัจจัยทางด้านสังคม และปัจจัยทางด้านผลของการดูแลรักษาสุขภาพทางจิต ซึ่งทั้ง
3 ปัจจัยนี้ บอกให้ทราบว่า การดูแลรักษาสุขภาพทางจิตโดยหมอสู่ขวัญจะดำรงอยู่ตลอดไปหาก
ปัจจัยทั้ง 3 ไม่มีการเปลี่ยนแปลง

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright © by Chiang Mai University
All rights reserved